

N:o 142.

Af herr **C. A. Lindhagen**, angående lagstiftningsåtgärder för vidmagthållande af jordbruksnäringen inom skogsbygderna i Norrland och Dalarne.

»Land skall med lag byggas.»

I en afhandling från medlet af sjuttonhundredratalet om uppodlingsmöjlighet i lappmarkerna yttras, att »ehvad okunnigheten och villfarelsen må hafva att förebära, så måste jordbruket såväl i lappmarken som annorstädes anses för basis till all hushållning, som man vill skall ega bestånd och varaktighet». En dylik uppfattning har äfven i fråga om det nordliga Sveriges kolonisation varit oafvisligt vägledande för de svenska styrelserna, så långt historiska urkunder gå tillbaka eller från början af 1300-talet. I medlet på 1800-talet började emellertid den enskilda företagsamheten på sidan om lagarne undergräfvade den gamla odalbyggnaden till förmån för trävarunäringen. Detta arbete har sedan bedrifvits med mycken kraft och synnerlig framgång. Och genom 1896 års egostyckningslags tillämpning äfven på de norra skogsbygderna kom det slutligen derhän, att jemväl statsmagtarna, visserligen utan att i sjelfva verket vilja det, men ändock öfverlagdt, både godkände och uppmuntrade den nya utvecklingen.

Jordbruks-
näringens
rättshistoria i
Norrland och
Dalarne.

För att kunna bedöma betydelsen af denna plötsliga omhvälfning och finna botemedlen mot dess olyckor, är det af största betydelse att erinra sig hufvuddragen af den sålunda hotade jordbruksnäringens rätts-historia.

Man anser, helt visst med rätta, att de första odlingarne i de norra delarne af riket skedde under »näfrättens tid, då hvar och en tog för sig efter förmågan». Obygderna der uppe ansågos såsom ingens eller allas

tillhörighet. Men i den mån dessa trakter genom odlingens framsteg började komma inom det öfriga rikets intresseområde, företogo sig regenterna att i kronans namn förfoga öfver dem för att befrämja landets bebyggande. Redan från början af 1300-talet finnas urkunder, som ådagalägga detta. Mest afgörande framträdde detta kronans anspråk i Gustaf I:s bekanta bref till norrländingarne af den 20 april 1542, deri förklaras, att »alla sådana egor, som obbyggda ligga, höra Gud, Konungen och Sveriges krona till och ingen annan». Socknar, bygdelag, ensliga gårdar och annan bygd, som förmenade sig vara egande uti skogarne, förbjödos därför af konungen att hindra andra bygga å dessa, der det ej skedde på de förras egna bostäder, ångar och fåbete.

Sälunda utbildade sig det s. k. skogsregalet eller kronans eganderätt till skogarne i rikets norra delar. Under återstoden af 1500-talet samt de båda följande århundradena gjorde regeringsmagten genom talrika förordnanden gällande kronans rätt i detta afseende. Oftast skedde detta i odlingens intresse. Man tillhöll därför bönderna att ej lägga under sig skogarne samt sökte i stället på olika sätt uppmuntra andra att der bygga och göra sig hemman. Under 1600-talet och början af 1700-talet ingrep kronan i framträdande grad äfven i skogsvårdens intresse till förmån för det då mycket gynnade bergsbruket.

Emellertid visade det sig, att denna osäkerhet i byarnes rätt till den omgifvande skogen var menlig i många afseenden och icke minst för odlingens framåtskridande. Enligt förordningen den 19 december 1683, hvarigenom 1542 års författning uttryckligen förnyades, befalldes därför landshöfdingarna att, sedan de efter hvar bys och gårds egenkap och beskaffenhet pröfvat hvar och ens rågång eller, der den felades, tillagt hvar och en så stort utrymme och så mycken skog, som funnes skäligt och till fullsatt hemman nödigt, skulle de derifrån afskilja och *afvittra* den öfriga delen såsom kronan och ingen annan tillhörig. Denna författning har gifvit upphof till de s. k. afvittringarne. Mycket blef i anledning af densamma emellertid icke då åtgjordt. Under 1700-talet påbörjades åter afvittringar, men de afbrötos snart.

Först under 1800-talet hafva afvittringarna med kraft upptagits och fullföljts enligt särskilda författningar, utfärdade för *Jemtland* den 8 december 1820 för *Herjedalen* den 9 mars 1825, för *Vesternorrlands, Vester- och Norrbottens län* den 10 februari 1824, för *Gefleborgs län* den 12 maj 1832, för *Vesterbottens och Norrbottens lappmarker* den 30 maj 1873 samt för hemman och lägenheter *ofvanför odlingsgränsen i lappmarkerna* den 18 november 1892. I *Dalarne* har i sammanhang med de år 1804 började storskiftena äfven verkstälts afvittring, för hvilken utgifvits en mängd särskilda författningar. Kostnaden för förrättningen bestrides af stats-

verket och har under 1800-talet uppgått till öfver nio millioner kronor.* Denna afvittring är nu öfver allt afslutad, utom i lappmarkerna, der den särskildt ofvan odlingsgränsen ännu pågår och i åtminstone ett par socknar ej ens blifvit påbörjad. *Vermland* har ej varit underkastadt afvittring, utan hemmansegarne hafva fått utsträcka sina skogsskiften ända till landets yttersta gräns, hvilken förmån uppgifves grunda sig på Gustaf I:s bref den 12 augusti 1535, hvori han af synnerlig gunst och nåd »tillåter menige man i Vermland att bruka de allmänningar, som de från långlig tid och hedenhös innehaft».

Den grundsats, som i början gaf sin pregel åt afvittringsmetoden, återfinnes i cirkulärbrevet den 14 april 1824, utgifvet med anledning af ett beslut af föregående års Riksdag. I detta bref säges nemligen om kronomarkerna i de norra länen, att de »i anseende till folkbrist och felande kommunikationer i sitt nuvarande skick voro af föga värde och icke kunde med större nytta för det allmänna användas än till nya hemmans anläggning för att befordra landets uppodling och befolkning». Rättast hade naturligtvis varit, att man sparat på kronans egendom och rigtat sin uppmärksamhet på att skaffa de kommunikationer, som man insåg skulle höja skogarnes värde. Men bristen på framsynthet i detta afseende hade till stor del också sin rot i en oförståndig tillämpning af Adam Smiths ekonomiska teorier, som vid den tiden gjorde sig gällande. Liksom man därför på grund af förenämnda Riksdags beslut företog sig att genom försäljningar för billigt pris slumpa bort kronoskogarne i södra och mellersta delarne af landet, blef målet för afvittringarne att lägga all kronans skog till bygdelagen eller nybyggen. Under sådana förhållanden kunde äfven nybyggarne lätt vinna obegränsadt erkännande för sina vanor att ligga milsviadt borta i skogarne och skörda dåligt starrgräs i stället för att ordentligt bruka jorden i närheten af gårdarne. Man lystrade med ett ord ej vidare till den gamla lösen om kronans rätt till de egor, som obbyggda ligga, utan slösade bort statens egendom på det oförsvarligaste sätt. Först på 1860-talet började det så till vida brytas med dess grundsats, att man beslöt att ej upplåta öfverloppsmarkerna blott till nybyggen, utan att äfven afsätta kronoparker, och härigenom räddades dock åtskilligt af kronans arfvedel.

* Dessa statsverkets utgifter för afvittringsverket uppgå för:

Kopparbergs län	från år 1803 t. o. m. 1894	till kr. 2,699,528
Gefleborgs län	1832	57,865
Vesternorrlands län	1824	338,562
Jemtlands län	1821	484,501
Vesterbottens län	1824	2,528,762
Norrbottnens län	1824	2,970,697

Summa kronor 9,079,915.

Hvad man vid afvittringarne deremot fortfarande framför allt ville befrämja var jordbruksnäringens utveckling. Angelägenheten af »landets uppodlande och bebyggande» är det tema, som genomgår alla afvittringsförfattningarne. Den äldre nybyggaren ansågs »genom stadga och säkerhet i dess område» skola uppmuntras till sina egors »vidare upparbetande och förbättrande», och på de öfverblifna kronomarkerna ville man bereda »idoge arbetare tillfälle till nya hemmans anläggning». Detta var sålunda enda ändamålet med skogstilldelningarne. Det var också en gammal, af erfarenheten bepröfvad trossats, att jordbruket der uppe behöfde skogen till ryggsöd. Och man förstod, att de ouppodlade vidder, som skogarne inneslöto, endast i en jordbrukande befolknings besittning kunde småningom komma under plogen.

Någon särskild föresyn utöfvades icke för att de oerhörda skogsmarker, som på detta sätt ofta tillades ett hemman, verkligen skulle få det äsyftade gagnet. Man hade ej heller då någon omedelbar känning af de faror, som hotade. Bonden fick därför obehindrad förfoganderätt till hemmanets skog. Men när de bittra erfarenheterna kommo, började man från år 1866 långsamt famla efter otillräckliga utvägar att genom bestämmelser om skogsvård varaktigt trygga skogen åt hemmanet och dess uppodling. Sålunda bestämdes på vissa orter, att bonden eller nybyggaren endast skulle ega att efter utsyning verkställa årlig afverkning till afsalu. Denna inskränkning i dispositionsrätten till skogen hvilar på hemmanen i lappmarkerna och i Särna socken med Idre kapellag samt dessutom på 299 hemman, belägna uti andra orter, företrädesvis i Vester- och Norrbottens kustland. Åtgärden motiverades af 1870 års skogskomité i afseende å lappmarkerna dermed, att alla skogarne »ännu voro statens tillhörighet» samt att man därför ej borde lemna obegagnadt tillfället att »utan ringaste kränkning af eller ingrepp i enskild eganderätt förbinda rättigheten till skogens begagnande med sådana föreskrifter, att skogarnes förstörelse i möjligaste måtto förebyggdes utan att utvägarne till nödtorftig bergning betogs invånarne». Någon uttrycklig föreskrift har deremot aldrig gifvits om skogsanslags afsättning till skogsallmänningar, hvarigenom dock afvittringens ändamål skulle på bästa sätt tryggats. Genom frivilliga öfverenskommelser mellan delegarne äro emellertid någon mindre del af skogsanslagen afsatta till sockenallmänningar eller besparingssskogar inom åtta socknar i Kopparbergs län, två socknar i Gefleborgs län, fem socknar i Norrbottens lappmarker, en socken jemte två kapellag i Norrbottens kustland. Beslut härom lärer också fattas för två socknar i Vesterbottens lappmarker.

Den historiska rättsutvecklingen visar sålunda, att i stort sedt full eganderätt till jorden inom rikets norra delar vanns endast genom dess uppodling. Det kan väl synas, som odlaren äfven borde fått ett billigt anspråk

på husbehofsskog i gårdens närmaste omgifning eller med andra ord ett hemskogsskifte. Och kronan skyddade nog ibland dylika anspråk gent emot tredje man. Sjelf deremot afhände sig kronan i allmänhet icke den juridiska rätten till någon skog. Men denna sin rätt har kronan aldrig missbrukat, utan tvärt om genom afvittringarne gagnat hemmanen långt utöfver billighetens gränser.

Det framgår vidare häraf såsom ett klart och talande sakförhållande, att de skogsmarker, hvilka i Norrland och Dalarne genom afvittringarne tillagts hemmanen, äro *förläningar af kronan till hemmanen för jordbruksnäringsens varaktiga befrämjande*. Dessa förläningar skedde ej på grund af någon privaträttslig kontraktsförbindelse till hemmansinnehafvaren, utan allenast genom en i den allmänna hushållningens intresse vidtagen lagstiftningsåtgärd. Afvittringen var den handling, hvarigenom kronan på egen bekostnad bragte gåfvan till verkställighet, och först med afvittringens avslutande eller nybyggenas slutliga skattelösen öfvergick den juridiska rätten till skogen från kronan öfver på hemmansegaren.

Häri ligger också den stora sakliga skilnaden i eganderätten till de afvittrade hemmanen och till hemmanen i södra och mellersta Sverige. De senare äro i allmänhet sedan urminnes tid till sina gränser bestånda genom förfoganden, som oftast fallit i glömska. Och deras hufvudsakliga värde ligger icke i skogen, utan i den öppna jorden, hvars odling är en skapelse af hemmansinnehafvarens under generationer derå nedlagda arbete.

På grund af flera samverkande orsaker och icke minst i följd af afvittringarne inträffade på 1850-talet plötsligt ett bestående uppsving i trävarukonjunkturerna. Skogarne erhöello härigenom redan då ett marknadsvärde, som man trettio år förut fränkänt dem för all framtid. Kapitalet fick sålunda här ett lönande arbetsfält och det begagnade sig också genast smidigt af förhållandena.

Trävarukonjunkturernas mellankomst.

Enligt lagstiftningen hade bönderna fått rätt begagna skogen å redan afvittrade hemman till afsalu; och jemlikt författningen om nyttjanderättsaftal kunde sådana ingås på femtio år. Följaktligen uppgjordes kontrakt, hvarigenom hemmansinnehafvarne på nämnda tid uppläto afverkningsrätt till sin skog. Då dennas värde i början var dem okänt, blefvo köpeskillingarna rena obetydligheter. Sålunda förlorade hemmanen det afsedda stödet af skogen i ett halft århundrade, och vid kontraktens utgång mottaga de en sköflad skog, som behöfver en lika lång tid för att komma i återväxt. Dessa afverkningsupplätelser efterträddes längre fram allt mer af hemmansköp. Grunden till denna böndernas benägenhet att afhända sig eganderätten till jorden ligger dels i deras ringa motståndskraft, sedan de en längre tid genom afverkningskontrakten varit i afsaknad af inkomst

från skogen, dels i lockelsen att genom den lätt fångna skogens afyttring på en gång komma i besittning af ett större penningbelopp och dels i det växande nit sågverksbolagen af flera skäl allt mera inlägga för inköpen. Numera hafva bolagen till grundsats att endast köpa hemman.

Men dessa bolag inlåto sig äfven på det äfventyrsaftalet att förvärfa eganderätt eller nyttjanderätt till oafvittrade hemman i förhoppning, att staten ej skulle begagna sig af sin befogenhet att när som helst ändra villkoren för donationen eller alldeles inställa den. Afvittringen får här den egendomliga uppgiften att med af Riksdagen anslagna medel från kronans mark för jordbrukets befrämjande skänka skog till hemman, som redan inköpts af sågverksbolag i afsigt att för aktieegares räkning under all framtid använda gåfvan till helt andra ändamål än jordbrukets utveckling. En dylik komedi har i stor utsträckning pågått i lappmarkerna och pågår der ännu.

Särskildt betänkliga hafva yttringarne af kapitalets anlopp visat sig i afseende å de nybyggen, som upplåtos vid sjelfva afvittringen. Ofta lät en sågverksegare sjelf eller genom ombud insyna en nybyggesrätt. Därefter utfördes i största hast en ytlig odling för att vinna högsta möjliga skatterätt, och sedan denna efter en ofta lättvindig syn erhållits, försumrades odlingen eller öfvergafs helt och hållet. På sådant sätt hafva stora kronomarker frångått kronan utan någon förnuftig anledning. Och det vore ej förunderligt, om staten någon gång lät verkställa en grundlig undersökning af dessa förhållanden.

Händelserna gå nu, såsom hvar och en vet, med stormsteg mot trävarurörelsens mål, förvärfvet af all kronans donationsskog inom Norrland och Dalarna. Det behöfver knappast påpekas hvad detta betyder för framtiden. De ouppodlade vidderna undandragas kulturen. Den redan befintliga befolkningen förlorar det stöd, man velat gifva den, samt sjunker ned i beroende. Den behållna afkastningen och det ökade värdet af kronans skogar, hvilka senare hon för skogsbruksändamål lika väl kunnat sjelf behålla, gå det allmänna väsentligen förbi. Osynliga aktieegare skola mångenstädes beherska bygderna genom sina tjänstemän, för hvilka det enligt sakens natur blir en omöjlig uppgift att vara de bästa väktarne för rätt och sanning. Sjelfva samhällsförfattningen blifver i dessa och många andra afseenden i grunden byggd på osunda förutsättningar.

Det är nu alldeles origtigt att lägga dessa förhållanden skogsspekulanterna till last. Felet ligger helt och hållet i en lam och oförståndig lagstiftning, hvilken frestar den enskilda företagsamheten att beträda sådana vägar. Affär är nu en gång affär. Och det är för mycket begärdt, att det enskilda intresset skall förstå att offra sig för samhällets idé, när dess egna organ ej göra något för att upprätthålla densamma.

Likaledes ser man saken origtigt, när man framställer det ekonomiska uppsvinget såsom uteslutande sågverksbolagens förtjenst samt deraf drager slutsatser om, att allt är väl bestäldt eller att skogarnes ökade värde skulle vara en produkt af sågverksbolagens arbete och sålunda böra tillfalla dem såsom välfängen egendom. För den ekonomiska uppblomstringen har man i första hand att tacka skogarne sjelfva och de konjunkturer, som vid en viss tid gafvo utsigter att bereda dem marknadsvärde. Häraf kan och bör både det allmänna och det enskilda intresset draga nytta. Och denna nytta skall ingalunda uteblifva, utan tvärt om blifva fruktbarare och varaktigare, om eganderätten till jorden ligger hos staten, kommunerna och bönderna i stället för hos sågverksbolagen.

Frågan gäller sålunda icke här ett antingen för eller emot kapitalet. Att detta genom tillgodoseendet af sin egen nytta äfven kan fylla och fyller en allmän uppgift, vill ingen bestrida. Men det skall då komma öfver landet som ett sakta befruktande regn och ej såsom en stormflod, hvilken sköljer bort gammal kultur och århundradens förutseende.

För att nu vinna klarhet, huru lagstiftningen i dessa frågor bör förhålla sig, erfordras, liksom i alla ämnen, der man vill komma till fruktbringande praktiska resultat, att först framställa för sig det ideal, som bör vara vägledande för alla åtgöranden. Hvad man då här uppenbarligen alltid måste sträfva till är förverkligandet af de olika intressenas harmoni. Och det är upprörande veta, att man inom mannaminne haft i sin hand ordna förhållandena på ett sätt som ganska nära närmar sig detta mål.

*Intressenas
harmonien.*

Det finnes nemligen nu icke mer än en mening om, huru vid afvittringarne rätteligen bort förfaras. Kronoallmänningar skulle bildats öfver allt och, der sådant verkligen skett, gifvits större omfång. Af skogsmarken skulle hemmanen omedelbart tilldelats endast husbehovsskog, vid hvars utbrytning äfven bort tillses, att den inneslöt den bästa odlingsbara jorden. Återstoden af skogsanslaget skulle afsatts till skogsallmänningar för att medelbart stödja landets framåtskridande och bebyggande.

Genom dessa kronoparker och skogsallmänningar hade det allmänna fått sin behöriga andel i vinsten å skogarnes stigande värde samt den allmänna odlingen och de berättigade enskilda intressena haft ett verkligt framtidsstöd. Jordbruket hade fått den verkliga hjälp man åsyftat genom att med afkastningen från skogsallmänningarna kunnat bestridas utgifter för kommunala ändamål och för kommunikationernas utveckling. Sjelfva arbetet på jordens odling hade äfven befrämjats, då hemmansinnehafvaren ej varit frestad att företrädesvis egna sig åt afverkning i egna skogar eller att alldeles förspilla hemmanets framtid genom att, såsom 1870 års skogskomité yttrar, utrymme lemnats för befolkningens sträfvan i allmänhet att, der så erbjuder sig, för tillfällig vinning utan

tanke på framtiden hastigt realisera sin skogstillgång». Och sågverksindustrien hade blifvit begränsad till den verksamhet, som med rätta tillkommer den, nemligen att inköpa de årliga afverkningsrätterna å kronoparkerna och skogsallmänningarne samt derefter förädla virket.

På sådant sätt skulle det allmänna fått sitt. Skogsvård och jordbruk hade gått hand i hand, hvilket endast är möjligt, när den förra ställes i den senares och de allmänna intressenas tjänst, och för jordbruksnäringen liksom för sågverksindustrien hade lagts »basis för en hushållning, som man vill skall ega bestånd och varaktighet». I stället åter nu den senare näringen ut den förra och förtär lätt äfven sin egen framtid genom det fria spelrummet för den enskilde affärsmannen att af naturens för honom åtkomliga tillgångar göra så mycket penningar som möjligt under sin lifstid. Afverkningen och deraf följande omsättning hade kanske ej gått så fort som nu och den yttre ögonfågeln af en industriell uppblomstring därför i början antagit mätligare proportioner. Men i stället för faran af en snabb afveckling af jordbruk och skogsbruk hade lagts grunden till en jemn utveckling af dessa näringar för framtiden.

Lagstiftningens närmaste uppgifter.

Nu måste det visserligen medgifvas, att ur den stora apparaten med alla vederbörande ej i tid skulle kunna framgå ett enhetligt och kraftigt uppträdande å det allmännas vägnar för att leda den nya utvecklingen in uti lojala banor. Men äfven sedan erfarenheten börjat tala sitt tydliga språk, har man töfvat att göra något eller sökt sin räddning i palliativ, hvarigenom det onda endast bereds tillfälle att ytterligare gripa ikring sig. Hvad ställningen kräver är deremot att gå frågan in på lifvet och ej famla efter förevändningar att komma bort ifrån densamma. Det är ett drygt ansvar, en generation ådrager sig, när den handlar på det senare sättet och sedan går omanligt bort ur tiden, öfverlemnande åt kommande släkten att under kif och strid söka lösa de härfvor, man redt åt dem.

Vill man deremot på allvar söka ordna saken, måste man först vinnlägga sig om att genom lagstiftningen beröfva de missförhållanden, som föra utvecklingen i orätt riktning, laglig rättighet att fortfara dermed. Såsom nedan skall närmare utvecklas, äro de åtgärder, som i detta afseende måste utan uppskof vidtagas, dels inskränkning i skogsspekulanternas förvärf af afvittrade hemman, dels upphäfvande tills vidare af den nuvarande egostyckningslagens tillämpning på dessa fastigheter, dels uttrycklig föreskrift om afsättning af skogsallmänningar i de orter, der afvittringen ännu ej afslutats.

Sedan sålunda vunnits andrum, gäller det att hofsamt, men bestämdt sträffa att småningom återföra utvecklingen till det mål, som man nu inser varit det enda rätta. Nedan skall antydningssvis angifvas några af de många åtgärder, som i detta afseende kunna ifrågakomma. Att dervid

tilläfvantys skall krävas flera slägtleds arbete för att försona, hvad en generation förbrutit, är blott ett ytterligare skäl för angelägenheten af att i detta arbete aldrig tappa tagen.

Utom af sakens egen natur skall lagstiftningen i dessa sträfvanen kunna hemta ett synnerligt stöd i de afvittrade hemmanens rättshistoria. En dylik tankegång uttrycktes äfven år 1892 af landshöfdingen i Luleå under en debatt i Första Kammaren. »Staten har», sade talaren, »äfvén fortfarande en ganska stor rätt mot dessa hemman. Att så är, blifver klart, när man tänker, huru dessa hemman hafva uppstått. De hafva nemligen genom afvittringen tilldelats enskilde. Med rik och öppen hand har staten utdelat stora och numera dyrbara skogsområden, med vilkor allenast, att odlingen bedrefves och underhölles. Visserligen har, sedan dessa hemman blifvit skatteomförda, den juridiska rätten förfallit, men i alla fall kvarstår, att staten genom denna sin frikostighet att vilja understödja odlingen gjort lägenheterna för eftersträfvansvärda för spekulationen, hvilken satt sig i besittning af dem, men lemnat odlingarne på många håll vind för våg. Och i stället för att ett burget hemman af det upplåtna nybygget skulle uppkomma, som framdeles skulle delas och bilda stora byar, hvarpå glädjande exempel flerstädes finnas, så förfelas ändamålet med jordupplåtelsen fullkomligt genom skogshemmansköpen, och staten går förlustig både jorden, skogen och hela odlingen samt slutligen den sjelfständiga befolkningen. Mot sådant synes det mig, att man har någon rätt att ingripa».

Hvad nu först angår angelägenheten af att inskränka skogsspekulanternas *fastighetsförvärf*, böra, innan möjligheterna dertill närmare utvecklas, något beröras de skäl, som hufvudsakligen anföras till förmån för dylika förvärf. *Jordbruket och »industrienn».*

Man får då till en början ganska ofta, särskildt i Första Kammaren, höra det talet, att Norrland på grund af sina naturliga tillgångar och sina vattenfall är hänvisadt till att blifva ett industriland och att det därför ej är någon olycka, om industrien »ersätter jordbruket».

Ingen kan emellertid väl påstå annat, än att det är en lifsbetingelse för industrien att på närmaste håll och till billigaste pris erhålla lifsmedel för den industriella befolkningen. En uppblomstrande industri bör vara angelägen att befrämja jordbruksnäringen just i fabriksdistriktet. I utvecklade industriländer tycker man därför, att det är bra, när åkrarne taga vid, der fabriksstomterna sluta.

Det återstår salunda endast, att det skulle vara utrymmet på marken, som vore särskildt i Norrland så knappt tillmätt, att äfven den odlingsbara marken behöfdes för industriens ändamål. Detta kan icke gälla

sjelfva fabrikernas tomtområden. Icke heller är bergsbruket så skrymmande, att jordbruket behöfver vika för detsamma. Om bergsbruket kan tvärt om sägas en annan sak, nemligen att då detta i Norrland hufvudsakligen afser att i största möjliga omfattning exportera malin, så kan det vara godt att i framtiden, när malmen tagit slut, hafva jordbruket att falla tillbaka på.

Vid närmare påseende visar det sig sålunda, att man med industri här menar skogsbruk, men då ingår deri likaväl jordbruket, som också afser tillgodogörandet af hvad som växer på marken. Anställer man nu en jemförelse mellan dessa båda »industrier», så framstår det såsom påtagligt, att det årliga skördandet af säd, gräs eller rotfrukter på ett tunnland odlingsbar mark är en till arten högre och till afkastningen rikare kultur än utsigten att i allra lyckligaste fall hvart femtionde år få afverka det antal träd, som kunna uppväxa å samma område. De klimatiska förhållandena ställa i allmänhet ej heller jordbruket i sämre ställning än skogsbruket. Är klimatet kargt, blir bådas afkastning förminskad derefter. Ibland förhåller det sig till och med så, att storartad gräsväxt kan uppvisas å trakter, der det går oändligt långsamt för skogen att taga sig fram.

Det vore därför mycket lyckligt, om jordbruket kunde i Norrland helt och hållet »ersätta» skogsbruket. Men detta stöter bland annat på det naturliga hindret, att i anseende till markens beskaffenhet de ojemförligt största vidderna alltid måste stå öppna ensamt för skogsodlingen. Och med denna förvissning borde skogsvännerna slå sig till ro och afstå från den hopplösa uppgiften att göra gällande, att det är bättre, om det växer skog än jordbruksprodukter på odlingsbar mark.

Detta framhållande af industriens rätt beror i sjelfva verket på en missriktad tankegång, frankallad just af skogsbolagens fastighetsförvärf och intresset att värna dem. Man kommer nemligen inför denna företeelse lätt till den uppfattningen, att skogarne äro till för sågverkens räkning. När sålunda en sågverksegare planlägger en utvidgning af sitt verk, så kallas detta genast en utvidgning af industrien, som ovillkorligen berättigar till förvärf af den för planens genomförande erforderliga skogsmarken. Härvid är då jordbruket ofta i vägen och därför måste det undanröjas genom missaktning för dess uppgift. Riktiga förhållandet är naturligtvis, att sågverksindustrien har att i sina anläggningar helt och hållet rätta sig efter den skogstillgång, som med behörigt iakttagande af naturens och samhällets lagar finnes tillgänglig för denna industris verkliga uppgifter. Frågan om hvem, som bör ega sjelfva skogsmarken, skall därför afgöras efter sociala hänsyn och ej efter afverkningsintressets önsknigar.

Hvad som kanske oftast åberopas till förmån för skogsbolagens jord-^{Jordbruket och skogsvården.} förvärf, är skogsvårdens intresse. »Nästan alla sakkunnige», heter det, »äro ense om att skogens sammanförande till stora komplexer, som besittas med full eganderätt af kapitalstarka händer, är förmånligt för skogens rätta vård och skötsel.»

Sanningen i detta uttalande ligger deri, att det är lättare och mera lönande att genomföra rationel skogsvård å ett stort skogsområde än å ett litet. Derför är det emellertid ej sagdt, att egaren af en stor skog frivilligt vinnlägger sig om dess skötel. Personer, som sett förhållandena på nära håll, vitsorda också allmänt, att talet om de norrländska bolagens vårdnad om sina skogar i stort sedt hvilat blött på en gammal föreställning, som man tror på, derför att den ständigt upprepas. Rätta förhållandet lär vara, att åtskilliga bolagsskogar och många enskildes skogar skötas ganska bra, men att i regeln de privata skogarne, bolagens deri inbegripna, endast afverkas, hvilket ju i stort sedt ej utgör någon skogsvård.

Men äfven om man med lagstiftningens hjälp kan för framtiden hoppas en god skötsel af bolagsskogarne, så är frågan dermed på intet sätt afgjord.

Skogsvård kan jemförelsevis lätt framtvingas genom lagstiftning, och om den äfven i afbidan på lagstadgad kontroll här och hvar alldeles försummas, så kan detta i de flesta fall botas inom en öfverkomlig tid och med enkla medel. Men om eganderätten till jorden, på hvars rätta fördelning så mycket beror, öfvergår i några få bolags händer, så kan detta med sina vidtgaende konsekvenser ej ändras så lätt. Hvad i detta afseende sker till samhällets skada, binder för öfverskadlig framtid.

Den gamla lagkomitén framhöll äfven såsom »nödvändiga vilkor för människoslägtets framsteg i sann bildning», att de borgerliga lagarne i fråga om fasta egendomars fördelning mellan enskilda byggdes på rättvisa och säkra grunder. Säkerligen ingick i komiténs tal om sann bildning den meningen, att det äfven finnes annat, som bör få växa i landet, än tallar och granar, och att det gifves andra samhällseliga värden att taga vara på än hastig vinst på handel med trävaror.

Intresset för skogsvården får väl derför lugna sig något tills vidare, om det ej har andra utvägar att erbjuda än skogsvård genom bolagskomplexer. Rom byggdes för öfrigt icke på en dag. För att i Norrland skapa bygdelag och gifva hemort åt en jordbruksnäring, har åtgätt flera hundra år. Att nu gynna den nutida skogsvårdens uppgifter, som ännu blott hafva femtioåriga anor, genom att kasta bort jordbruksnäringens framtid, är ett i alla afseenden oförsvarligt förfarande. Målet måste i stället vara att i Norrland smänigom främja såväl kronans och kom-

munernas som böndernas sjelfständiga skogsvård samt ytterst visserligen sträfva till bildandet af stora skogskomplexer, men allenast i form af kronoparker och sockenallmänningar, i den mån detta försumrats vid afvittringen. Ty skogsskötsel i Norrland företrädesvis genom bolagsskogar betyder endast möjlighet af skogsvård med social tillbakagång såsom förutsättning. Skogsskötsel genom kronans och kommunernas allmänningar betyder deremot visshet om skogsvård samt tillika goda sociala utvecklingsmöjligheter för framtiden.

Det är också odeladt angenämt finna, hurusom senaste skogskomitée ej har ett ord till förmån för framtidshägringen af skogsvård genom de afvittrade donationsskogarnes omsättning till bolagskomplexer. Tvärt om framlyser mellan raderna i dess betänkande och framgår af dess låt vara ibland väl platoniska lagförslag en omisskänlig sympati för det norrländska jordbruket i dess ojemna kamp utan några vänner bland de mäktige. Komitéen faller om den enskilda skogsvården i gemen endast det omdömet, att »man, då fråga är om skogshushållningen, ej kan såsom resultat af det enskilda förvärfsbegärets ansträngningar för egen förkofran påräkna den för nationalvälståndet fördelaktigaste användningen af ett lands naturliga tillgångar».

Det är då ganska märkligt, att komitéens ordförande vid riksdagen år 1900 under debatten i Första Kammaren om skogsbolagens fastighetsförvärf ej fann någon plats för jordbruket bredvid »industrien», utan i skogsvårdens namn framhöll »önskvärdheten af att bolagen komme i besittning af skogarne». Detta senare går nu af sig sjelft i följd af det sätt, hvarpå afvittringarne skett. Det är då en inkonsequens af talaren, när han samtidigt yttrade såsom sin mening, att man vid afvittringarne inslagit den sämsta väg, som kunde väljas, i stället för att bilda allmänningar, »som är det enda rätta». Till detta senare påstående behöfver endast erinras, att man bör aldrig öfvergifva att sträfva mot det mål, som är det enda rätta.

Jordbruket och
frihandeln.

Det lättaste sättet att komma ifrån en obehaglig sakfråga har alltid varit att ställa sig på en uteslutande *formel* ståndpunkt.

Det är klart, att man här skall i första ledet möta frihandelsvännerna af den gamla skolan. Frågan om inskränkning i skogsbolagens fastighetsförvärf ställer sig för dem mycket lätt. Ty de komma alltid att oföränderligen finna en sådan tanke »strida mot alla nationalekonomiska regler». En anhängare af dessa regler yttrade till och med en gång i Andra Kammaren, att det ej ens var kammaren »värdigt» att inlåta sig på dessa ämnen.

Man kan väl dock tycka, att svenska staten bötat tillräckligt för oförständig tillämpning af Adam Smiths teorier på hushållningen med kronans skogar i Norrland och Dalarne. Under intrycket af dem skänkte

man onödigtvis bort oerhörda skogsmarker för att nu kort efteråt få börja bland dessa för dryga penningar återköpa skog eller rättare sagdt mark, der skogen har stått. Nu fordrar man likaledes i frihandelns namn, att kronan ej ens skall värda sig om det ändamål, hvartill skogen slösades bort, utan förspilla kronans nedärfda traditioner äfven i detta afseende. Det är dock, synes det, under alla förhållanden Riksdagen värdigast, att hon gör sin pligt samt bedömer hvarje fråga efter dess egen beskaffenhet och ej enligt gamla formulär.

Egendomligt är för öfrigt, att utpreglade protektionister i denna fråga, liksom i den inre politiken i allmänhet, oftast äro hänsynslösa frihandlare och ej vilja röra ett finger för att värna den norrländska jordbruksnäringen mot en öfverlägsen konkurrent. Det är då visserligen inga national-ekonomiska regler, som spela in, utan »gamla grundsatser i vår lagstiftning», som åberopas. En begränsning af bolagens fastighetsförvärf kränker ej blott bolagens rätt i detta afseende, utan utgör, menar man, ett obehörigt förmynderskap öfver hemmansegaren och ett åsidosättande af hans rätt att bereda sig den högsta köpeskillning, han kan få för sitt hemman.

I detta sistnämnda afseende må först framhållas, att genom förbud för skogsbolag att vidare inköpa afvittrade hemman likställas de senares innehafvare med fastighetsegarne i det öfriga Sverige, hvilka staten ej tillhandahåller dylika särskilda köpare, som af sällsynta konjunkturskäl erbjuda högre betalning, än hvad fastigheten kan sasom jordbruksfastighet betinga. Men vidare och framför allt bör ihågkommas, att kronan nyligen skänkt skogen till hemmanet för jordbrukets varaktiga förkofran, men ej för att en hemmanets innehafvare, lockad af det lätta förvärfvet, skall utan vidare realisera gifvan för att göra sig bekväma dagar och lemna sjelfva hemmanet och statens afsigter at sitt öde. Detta bör kronan hafva rätt att förekomma. Och den begär derigenom så mycket mindre någon obillighet, som hemmansinnehafvaren får fortfarande ensam draga gagn af skogens alltjemt växande värde, hvarom hvarken han eller kronan hade något begrepp, när afvittningen beslöts. Ty då hade det nog gått på ett helt annat sätt. När man sedan vet, att de hemmansegare, som bevarat skogen för hemmanet, stå sig godt och i all synnerhet de, som afsatt en del till skogsallmänning, men att det deremot småningom gått utföre för de familjer, som gjort sig af med skogen, så bör det ligga klart, att det här så långt ifrån är på sin plats att tala om hemmansinnehafvarens frihandelsrätt, att det tvärt om framstår såsom en ofafvislig pligt för staten att i detta fall förekomma dess förderfbringande utöfning. Man har ej heller hört några anspråk i detta afseende från de hemmansegare, som frågan gäller, utan tvärt om är det företrädesvis deras representanter i Andra Kammaren, som alltid

payrkat inskridande mot bolagsförvärfven. Omtanken för de norrländska hemmansegarne framföres alltid af sågverksegarne eller ock af sydländingar, hvilka ännu ej satt sig in i dessa förhållanden och därför bedöma saken endast efter egna erfarenheter.

Skogspekulanternas fastighetsförvärf inför gällande lag.

En invändning, som står frihandelsvännernas betänkligheter nära, är påståendet, att hvarje inskränkning i rätten att köpa fast egendom strider mot andan i vår lagstiftning. Detta betyder nu i och för sig ej så mycket. Ty lagstiftningens uppgift är just att göra gällande nya grundsatser, när dessa betingas af förändrade, i lagen ej förutsedda förhållanden. Men granskar man saken närmare, skall man emellertid finna, att den ifrågasatta åtgärden just står i liflig öfverensstämmelse med gällande rättsprinciper.

Förra året återopades i Första Kammaren såsom en förträfflig grundsats, som borde fortfarande efterleivas, det i kungörelsen den 6 april 1810 förekommande stadgandet, att »hvarje svensk man, till hvilken klass af medborgare han räknas må», är berättigad förvärfva och besitta fast egendom af hvad natur som helst. Denna revolutionens författning afsåg emellertid, som bekant, just att upphäfva åtskilliga privilegier, som tillkommit vissa medborgare, bland annat i afseende å besittningen af viss fast egendom. Och det är ganska visst, att 1810 års lagstiftare därför också skulle alldeles ogillat det i Norrland och Dalarne under inflytande af vissa missförhållanden uppkommande fastighetsmonopol för sågverksbolag, hvilka dessutom icke alls äro »svenske män» i den mening, nämnda författning tager detta uttryck. Icke heller bör förglömmas, att kungörelsen äfven tillägger orden: »emot uppfyllande af dermed förknippade eller framdeles åtagande skyldigheter». Det kan hafva sitt intresse dervid erinra om, att icke långt förut i ett bref af år 1781 om uppodlingar Kongl. Maj:t förklarar, att »besittningen af en jord innefattade den första skyldigheten af alla att den uppodla, i samma mån ovilkorlig som allmän och enskild nytta dermed voro förenade». Och huruledes en alldeles särskild skyldighet i detta afseende hvilat på de afvittrade hemmanen i följd af kronans afsigter med skogsupplåtelserna till dem, har ofvan utförligt framställt.

Skogsbolagens omfattande fastighetsförvärf står äfven i uppenbar strid mot grunderna för de i regeringsformen stadgade förbud att fastställa monopolier eller att någon del af riket derifrån söndra genom försäljning eller på annat sätt.

Vidare bör i detta ämne särskildt uppmärksammas lagförklaringen af den 3 oktober 1829, enligt hvilken utländsk undersåte icke utan Konungens tillstånd får förvärfva och besitta fast egendom i riket, äfvensom enahanda förbud i förordningen om främmande trosbekännare för desses församlingar, inrättningar och stiftelser. Stadgandet om förbud för

utlänning att besitta fast egendom hvilat utan tvifvel på den uppfattningen, att besittningen af landets territorium ej bör få ligga i händerna på personer, hvilka ej äro bundna vid landet genom andra intressen än att af dess naturtillgångar göra sig största möjliga ekonomiska vinst. Ifrågavarande föreskrift öfverträdades nu så godt som omedelbart genom bolagens fastighetsförvärf. Det är nemligen en känd sak, att utländskt kapital i stor utsträckning är intresserad i dessa företag. Och ännu mer måste detta inträffa genom den osunda riktning, sågverksnäringen inslagit att lägga under sig all jord i Norrland. Det kostar nemligen penningar att inom en kort tidsperiod inköpa hela socknar och landskap. Och dessa medel måste till stor del anskaffas utifrån i form af lån eller aktieteckning. Det utländska kapitalet kan sedan skapa till och med ett politiskt intresse af att ingen rubbning göres i dessa förhållanden, hur skadliga de än må visa sig. Och då köpeskillingen för hemmanen ej lär anläggas vidare produktivt och en mängd tillfällen till odling af jordbruksprodukter genom köpen gå förlorade, kommer vinsten af sjelfva trävaruexporten afsevärdt att motvägas af lifsmedelsimport samt utbetalningar af ränta och vinstmedel till utlandet. Men äfven inhemskt kapitals nedläggande i dessa affärer fritaga dem ej synnerligen mycket från att hemfalla under ifrågavarande förbud enligt dettas andemening. Storkapitalet är nu en gång kosmopolit, i all synnerhet när det iklädt sig den operonliga formen af aktier. Affärens intressen måste enligt sakens natur väsentligen skymma andra hänsyn. Vid ett af senaste skogskomités sammanträden med allmänheten yttrade också en af sågverksnäringens mest framstående representanter, att det för affären och den befolkning, som är fästad vid den, vore nödvändigt för sågverksegaren att hafva egna skogar, ty »bonden hade i annat fall vid timmerköpen alla trumf på sin hand och kunde oskäligt drifva upp prisen». Detta är ett ärligt återgifvande af rätta sakförhållandet och vida mer tilltalande än det osakliga talet om industriens rätt och skogsvärdens intresse. Det hvilat med ett ord under alla förhållanden något utländskt öfver sågverksspekulanternas oerhörda hemmansköp.

Slutligen bör ej förglömmas, att i kungörelsen den 12 juni 1874 angående enskilda banker med rätt att utgifva egna sedlar, lagen den 19 november 1886 angående bankaktiebolag och lagen den 29 juli 1892 angående sparbanker stadgas, att inrättning, som i dessa författningar afses, ej må ega annan fastighet, än som för dess inrymmande är afsedd. Dock får inrättningen till skyddande af egen rätt inropa fastighet a auktion med skyldighet att åter afyttra den, när så prövas lämpligt, och i hvarje fall, när det kan ske utan förlust. Grunden till dessa stadganden måste vara, att dessa inrättningar i följd af sin utlåningsrörelse lätt kunde komma i besittning af fastighet i egendom i större omfattning samt att detta ej

vore gagneligt fran samhällelig synpunkt. Hvad sålunda ansetts böra gälla om dessa inrättningar, är lika tillämpligt på sågverksbolagen i Norrland, hvilkas rörelse i ännu högre grad föranleder fastighetsförvärf.

Redan långt tidigare hafva vi också ett märkligt exempel på, huru enahanda uppfattning vid lagstiftningsarbetet gjort sig gällande. Lagberedningens år 1847 afgifna civillagsförslag upptog nemligen i jordabalkens 1 kap. 8 § följande stadgande:

»Ej må eganderätt till fast egendom öfverlätas till from stiftelse eller annan allmän eller enskild inrättning, eller till aktiebolag, utan att Konungen dertill lof gifvit. Vid sådan öfverlåtelse må ej heller det förbehåll göras, att egendomen ej skall kunna från stiftelsen, inrättningen eller bolaget öfverlätas: sker det, vare sadant förbehåll ogildt».

Detta stadgande motiverades af lagberedningen på följande sätt:

»Det är en grundsats, som i senare tidens lagstiftningar mer och mer gjort sig gällande, att eganderätt till fast egendom skall, så litet som möjligt är, lösryckas från personlighetsförhållanden och godtyckligt införlifvas med korporationsintressen eller andra dermed jemförliga syftemål, d. v. s. falla i hvad man kallar *död hand* (in manum mortuam). Denna grundsats genomgår också lagförslaget i det hela; men beredningen har ansett den böra i förevarande kapitel bestämdt uttalas.»

Förslag till lag
om förbud i
vissa fall att
vidare för-
värfa afvitt-
rade hemman.

Det bör sålunda vara uppenbart, hurusom tanken att förhindra sågverksbolagen inköpa ytterligare hemman är betingad af samhällliga hänsyn och äfven står i full öfverensstämmelse med gällande rättsuppfattning. Det visar sig också och skall framgent visa sig, att alla åtgärder för att främja jordbruket samt böndernas skogsvård blir alldeles bortkastadt arbete, så länge öfver hemmanen hänger faran af bolagens förvärf, hvilka genom dylika åtgöranden tvärt om allenast ytterligare påskyndas.

Det har ibland ifrågasatts att vinna målet på beskattningens väg. Direkt skogsskatt eller exportafgift på trävaror kan nog också vara goda hjälpmedel för att ordna förhållandena exempelvis för anskaffande af medel till bildande af skogsallmänningar. Men en lag, som direkt förbjuder vidare inköp, är både ett enklare medel samt dessutom den enda åtgärd, som förer frågan i hela dess vidd in på rigtiga banor och skapar den nödiga utgångspunkten för ett framgångsrikt ingripande i alla erforderliga riktningar.

Af intresse är också att finna, hurusom denna åtgärd alltid framstått sasom det stora oundvikliga, som skymtat i fjerran. Ett skyggt medvetande härom går som en röd tråd genom myndigheternas utlåtanden, komitéernas motiver och riksdagsledamöternas anföranden i kamrarne. Allmänt uttalas vådorna af den nuvarande utvecklingen, men man ryggar tillbaka för botemedlen, därför att dessa förmenas vara af »så våldsamt och

i den enskilda eganderätten så djupt ingripande natur, att de icke utan högsta nödfall böra tillgripas». Frånsedt nu att högsta nödfall sedan länge förelegat, så är väl denna uppfattning äfven i öfrigt vilseledande. Det våldsamma är ju det pågående förvärfvet af stora landsträckor genom bolagsköp. Den lagstiftning, som ifrågasättes, är deremot endast ett medel för att bryta våldet och återinföra lagliga förhållanden.

År 1894 enade sig också Riksdagens Kamrar om en försiktig skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning öfver skogsbolagens fastighetsförvärf samt förslag till åtgärder, som kunde anses erforderliga för bibehållande af en sjelfgande jordbrukarebefolkning i de trakter af landet, der skogsafverkning i mer betydande omfattning förekommer. År 1898 bröt lagutskottet isen, i det att utskottet i ett betänkande om ifrågasatt skyldighet för sågverksbolagen i Norrland och Dalarne att häfda sina egor uttalade sig för inskränkning af dessa bolags rätt att förvärfva jordbruksfastighet. Andra Kammaren beslöt samma år liksom äfven på lagutskottets förslag de följande två åren att hos Kongl. Maj:t begära framläggande om ett förslag till inskränkning uti aktiebolags rätt till förvärf af fast egendom i riket. Saken arbetar sig således fram, men det går för långsamt. Om någon fråga ej tål att vänta på utredning, så är det väl denna. Det synes vara skäl att någon gång börja närmare öfverlägga om den lag, som måste komma.

De, som egentligen böra förbjudas förvärfva skogshemman i Norrland och Dalarne, äro naturligtvis bolag och enskilda, hvilka drifva träförädlings- och annan trävarurörelse såsom sjelfständig näring och sålunda hafva skyldighet föra handelsböcker. Dessa näringsidkare skola rätteligen återfinnas i handelsregistret. Emellertid måste derutöfver tillses, att dylika näringsidkare ej erhålla tillfälle att i stället genom mellanhänder åtkomma fastigheter med *varaktig* förfoganderätt öfver dem för framtiden. Detta kunde nemligen ske genom bildandet af särskilda bolag eller föreningar, hvilka såsom förlagsgifvare inköpte fastigheter för att sedan allenast afyttra skogsafkastningen till sågverken. Dylika sammanslutningar måste således inbegripas under förbudet. Under sådana förhållanden blir det enklast att låta lagen gälla bolag och föreningar i allmänhet samt derutöfver enskilda personer, som idka sådan näring, som ofvan sägs. Att utsträcka förbudet till alla bolag och föreningar kan hafva betydelse äfven därför, att det möjligen framdeles framträder äfven andra än sågverksbolagen, hvilka finna det förmånligt att köpa skogsfastigheter i stor utsträckning, t. ex. bolag för förädling af bergsbrukets alster. Med iakttagande af lämpliga undantagsbestämmelser skall denna föreskrift ej heller lända den öfriga industrien och handeln till någon skada.

Genom att åter anlita enskild person, som mellanhand, kan inköpet för sågverksegare blifva en framtidsaffär endast, om mellanhanden får tillfälle öfverlåta köpet på sågverksegaren. Då detta ej kan ske genom försäljning eller gifva återstår dock testamente. Det är därför skäl att såsom regel förhindra äfven fång genom testamente, hvaremot naturligtvis utan fara kan bibehållas enskild näringsidkares rätt att behålla fastighet, som tillfallit honom genom arf eller i giftorätt. Att i öfrigt anlita enskild person som mellanhand måste alltid möta mångahanda olägenheter. Inköp af skogsmark med eganderätt sker nemligen endast för att bygga affären för all framtid på säkra grunder. Men i detta afseende blir det svårt att i längden kunna lita till fastigheter, som af en annan innehafvare eller dennes arfvingar kan fritt disponeras efter godtycke. Icke heller blir det gerna uträkning att genom annan förvärfva fastighet med eganderätt i afsigt att blott för en gång afverka skogen och sedan åter låta afyttra fastigheten, hvilken utväg förra året föreslogs i Första Kammaren af en representant för sågverksnäringsen. Insigten om hemmanets värde är dock numera så allmän, att den köpeskillning, som betingas för en öfverlåtelse för all framtid, ej kan göra en dylik afverkning till en affär. En total afverkning af ett hemman är i hvarje fall en mindre olycka, än att hela hemmanet för all framtid faller i »död hand», och möjligheten af dylik åverkan blir det dessutom skogslagstiftningens uppgift att förekomma.

Det är därför sannolikt obehöfligt och i hvarje fall för tidigt att redan nu söka förutse, huruvida öfverträdelser komma att ega rum och hvilka omvägar man dervid skall välja. Och gifvet är, att redan ett förbud blott för alla bolag och föreningar skulle väsentligen förekomma en vidare utbredning af fastighetsförvärfvet. Genom hotelser om att på alla sätt söka kringgå rikets lagar bör väl sågverksnäringsen ej bereda sig rättighet att fortsätta på en väg, som numera till och med mången sågverksegare är nog klarsynt erkänna vara från samhällets synpunkt synnerligen förderflig. Det skulle nog också endast undantagsvis falla representanter för sågverksnäringsen in att planlägga invecklade metoder för fortsatta inköp af hemman för deras affärers räkning. Komma missbruk att i afsevärd omfattning yppas, blir det i hvarje fall tid att då tillgripa strängare åtgärder.

Ett sätt gifves visserligen, som möjligen redan nu kan tillitas och hvilket bör vara egnadt att på det fullständigaste sätt befrämja lagens syfte. I förordningen om handelsböcker stadgas nemligen, att de »näringsar, hvilka med jordbruket sammanhänga», äro befriade från bokföringsskyldighet. I följd häraf är skogsbruk, som bedrifves fristående från sågverks- eller brädgårdsrörelse, fritagen från sådan skyldighet. Nu har ju emellertid ostridigt i de norra delarne af riket utbildat sig en affärsverksamhet med ändamål att idka skogsbruk och trähandtering, som icke alls är bi-

näring till jordbruk, samt till och med ofta sjelf kallar sig för en industri, som har till uppgift att ersätta jordbruket. Det kunde därför vara på sin plats att i 2 § af förordningen om handelsböcker göra ett tillägg om att bokföring skall fullgöras afven af dem, hvilka idka skogsbruk eller annan skogshandtering för någon förut i samma § nämnd rörelses räkning eller eljest under sådana förhållanden, att handteringen uppenbarligen ej är att anse såsom binäring till jordbruket. Den nu ifrågasatta lagen kunde derefter lätt formuleras så, att afven alla dessa drabbades af förbudet att förvärfva skogshemman. Ehuru det i praktiken nog ej ställer sig svårt att skilja skogsspekulanten från den verkliga jordegaren, kunde visserligen, liksom redan nu är händelsen, förekomma tillfällen, der ovisshet rådde om bokföringsskyldighet förelåg eller icke. Men här vore denna ovisshet just ett verksamt medel att från fastighetsförvärf afhålla alla, som ej borde få inlåta sig derpå. Och stadgandet skulle ej förlora sitt värde genom att dessutom med påföljderna för uraktlåten bokföringsskyldighet drabba alla dessa äfventyrliga skogsaffärer, hvilka man är enig om att utdöma. Att nu upptaga en dylik bestämmelse torde dock blifva för mycket på en gång, då det från formel synpunkt kan förefalla oegentligt att ålägga ifrågavarande affärer bokföringsskyldighet samt man afven måste räkna med det stora inflytande, som är tillmätt den formella juridiska granskningen.

Från lagens stadganden bör naturligtvis göras undantag för de anstalter, till hvilka hemmansegarne pläga vända sig för erhållande af lån, såsom för hypoteksförening, sedelutgifvande bank, bankaktiebolag, sparbank afvensom s. k. folkbank och med folkbank jemförlig penningeinträttning. Förut är redan anført, hurusom för sedelutgifvande bank, bankaktiebolag och sparbank finnas särskilda bestämmelser om deras rätt att ega fastighet, hvilka förträffligt stödja den nu ifrågavarande lagens ändamål. Något tillstånd deremot för andra bolag och föreningar eller för näringsidkare, som faller under lagen, att på exekutiv auktion inropa en fastighet bör ej få ifrågakomma. Lagen skulle då på lättaste sätt kringgås genom att kontrahenterna efter öfverenskommelse läto in-teckna och sedan på ansökan af den tillämnade köparen exekutivt försälja fastigheten. En sådan bestämmelse blefve ock utan tvifvel en ytterligare uppmuntran för det på så många håll öfverklagade sträfvandet från flere bolagstjenstemän att söka undergräfvå hemmansegarne ekonomi.

Hvad härefter angår frågan, hvilka fastigheter lagen bör afse, så kunde det synas lämpligt, att lagen uttryckligen hänför sig till de afvittrade hemmanen. Den alldeles särskilda rättsgrund, som staten här eger till ingripande, skulle då gifva en särskild auktoritet åt stadgandet, på samma gång författningen träffar just de fastigheter, som behöfva skyddas. Då det emellertid afven i Norrland läres gifvas ett och annat

hemman med så gammal rätt att tvekan kan uppstå, om det ingått i afvittring, samt dessutom förbudet jemväl bör afse lägenheter, som här efter genom kolonisation eller annorledes afsöndras från kronomarker, torde detsamma lämpligast böra omfatta jord på landet i allmänhet.

Såväl för sågverksindustrien som för handeln och industrien i öfrigt bör det stå obehindradt att förvärfva de tomt- och upplagsplatser de behöfva för sin rörelse. Tillstånd härtill kunde visserligen erhållas efter Konungens pröfning i hvarje särskildt fall. Men då dessa fall kunna blifva talrika och de dessutom äro lätta att urskilja, bör det ej möta betänklighet göra förbehåll härom i sjelfva lagen.

I afvittringsförfattningarne har kronan förbehållit sig på kronomarker och inom kronohemman och boställens områden befintliga större strömfäll, som till farleders öppnande, sjöars uttappning, ofvanför belägna egors befrielse från öfversvämningar med mera dylikt kunde användas; och skulle dertill afsättas nödigt utmål af kringliggande mark. Härigenom hafva visserligen de största fallen bevarats åt kronan. Men då vid afvittringen ej förutsetts vattenkraftens stora framtida betydelse, är det klart, att kronans rätt äfven i detta afseende ej tillbörligt tillgodosetts. Mycken värdefull vattenkraft har sålunda frångått kronan och tillfallit vissa afvittrade hemman utan tanke på att härigenom bereds dem någon särskild förmån. Om man ej vill gå så långt som att af denna anledning reducera dessa vattenkrafter till kronan, så kan dock vara af vikt att redan nu fastslå, att äfven dessa naturtillgångar äro förläningar till hemmanen såsom sådana och därför väl må af hemmansinnehafvaren disponeras till husbehof eller utarrenderas för att derigenom bereda hemmanet en inkomst, men att deremot frågan om vattenkraftens afsöndring från hemmanet för all framtid bör underställas Konungen för pröfning, i hvad mån detta må anses vara för hemmanet och det allmänna gagneligt. En sådan pröfning borde ej utöfvas i syfte att förhindra fabriksindustrien att komma i besittning af erforderlig vattenkraft, utan allenast för att bereda Konungen tillfälle att dels tillse, att vattenkraften till skada för industrien och det allmänna ej uppköptes af mellanhänder i spekulationssyfte, dels i händelse af behof fastställa koncessionsvilkor i det allmännas intresse. Föreskrift om Konungens tillstånd, när vattenkraft af större betydelse första gången afsöndras, hör rätteligen hemma i lagen om jordafsöndring. Oafsedt om en sådan bestämmelse kommer till stånd, bör den nu ifrågasatta lagen innehålla undantag, utom för tomt och upplagsplatser, äfven för vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet.

Ät Konungen bör slutligen förbehållas att få medgifva undantag från lagens bestämmelser. Häri kommer att ligga ett synnerligen verkligt korrektiv i lagens tillämpning. Härigenom vinnes både utväg till

dispens för alla skäligen fall samt medel att vinna trygghet i händelse af tvekan om lagens tillämplighet.

Afhandling, som strider mot lagen, skall naturligtvis vara utan verkan. Det kunde ifrågasättas, om ej för att förekomma direkt öfverträdelse ytterligare borde bestämmas någon strängare påföljd, såsom att hemmanet vore förverkad till kronan eller ock att köparen till säljaren förverkat den betingade köpeskillingen eller värdet af annan valuta. Den förra påföljden kunde motiveras deraf, att öfverlåtelsen innebär en öfverträdelse från båda kontrahenternas sida af kronans vilkor för afvittringen. Den senare åter skulle grundas derpå, att köparen, om hvars behörighet det vore fråga, måste presumeras vara den af kontrahenterna, som handlat i ond tro. Dylika föreskrifter torde dock onödigtvis inveckla saken. Det är utan tvifvel tillräckligt äfventyr, att afhandlingen är ogiltig och att lagfart ej erhålles.

Hvad särskildt angår frågan om pröfningen af lagfartsansökning, så är rätten alltid i stånd att afvisa obehöriga ansökningar af bolag och föreningar. I fråga om enskild persons kompetens skulle man ju deremot kunna uppkonstruera möjlighet att rätten någon gång blef missledd. I verkligheten finnes dock föga anledning, att enskild näringsidkare skulle inlåta sig på ett otillåtet fastighetsköp och skaffa sig lagfart, då han i alla händelser kan få sjelfva köpet underkänt på talan af säljaren eller dennes rättsinnehafvare. Och skulle detta någon gång inträffa, så torde olägenheterna deraf gälla föga mot den stora uppgift, som i öfrigt vinnes genom lagen. Då denna punkt likväl lämpar sig för formella anmärkningar, böra dessa förekommas. Saken kan i detta afseende väl ordnas genom att man i rättssäkerhetens intresse föreskrifver, att klander å aftalet skall af saksägare anställas inom ett år efter det lagfarten beviljats vid äfventyr, att det eljest skall anses såsom om förvärfvet skett med Konungens tillstånd. Å andra sidan bör då, till förekommande af missbruk, inrymmas en rätt för allmänna åklagaren att jemväl kunna upptaga en dylik klandertalan. Till hans skyldighet tillse, att lagfart sökes, anknytes sålunda ett åliggande för honom att öfvervaka, att i förevarande fall lagfart icke obehörigen beviljas. I den utländska lagstiftningen förekomma ofta bestämmelser om ett dylikt ingripande från den allmänna åklagaremagten (*ministère public*) uti enskildes civilrättsliga förhållanden, när detta påkallas af ett allmänt intresse. Af flera skäl bör ett obehörigt aftal ej kunna vinna giltighet genom att Konungens tillstånd först efteråt och måhända under pågående tvist utverkas, hvilket emellertid ej hindrar, att vid aftal göres förbehåll om att det gäller endast under förutsättning att Konungens tillstånd erhålles.

Till sist bör ytterligare framhållas vigten af att tills vidare antaga en lag, som åtminstone hejdar utvecklingen, innan det blir alldeles för sent.

Sedermera kan man ju, derest detta af vunen erfarenhet eller för tillgodoseende af invecklade juridiska önskemål finnes erforderligt, i vanlig ordning utarbete ett fullständigare lagförslag, som då äfven möjligen kan beröra såväl den ofta återkommande frågan om aktiebolags fastighetsförvärf inom öfriga delar af riket som ock de inom Riksdagen på 1850-talet uttalade önskingarne om en särskild civillag rörande utländsk undersåtes förvärf af fast egendom.

*Tiden för af-
verkningskon-
trakts bestånd.*

Först sedan man sålunda för framtiden åt den jordbrukande befolkningen bevarat de hemman, som ännu ej inköpts af sågverksbolagen, kan det blifva tal om att med framgång nedlägga arbete och omtanke för att befämja jordbruket och skogsvården å dessa hemman.

En viktig fråga är här tiden för afverkningskontraktens bestånd. Såsom nämnts skedde i början dylika upplätelser på den i lagen medgifna tiden af femtio år och mot mycket obetydliga ersättningar. Man har sagt, att endast härigenom bereddes sågverksbolagen tillfälle att verkställa de strömmrensningar och flottningsbyggnader, som voro oundgängliga för att göra skogarne åtkomliga. Det ligger möjligen någon sanning häri, ehuru å andra sidan saknas uppgift på huru stor del af de många årens vinst verkligen atgått till ändamålet. Men visst är, att dylika byggnader åstadkommits lika bra med afkastningen från skogsallmänningar eller genom offentligt understöd, såsom skett i Norge.

Den skada, som dessa långa upplätelser tillskyndade hemmanen, gaf anledning till lagen den 25 april 1889, enligt hvilken upplåtelse af rätt till afverkning af skog annorledes än till husbehof ej fick gälla i mer än tjugu år. Men som alltid, när man ej tar en sak allsidigt, kom man äfven här ur askan i elden. Det vitsordas nemligen allmänt, att denna författning gifvit ny fart å bolagens fastighetsförvärf. När bolagen ej fingo afverka skogen under orimligt lång tid, köpte de i stället hemmanen. Då man ville hindra, att jordbrukaren blef utan skogstillgång allt för länge, beröfvade man honom den för all framtid.

Nu föreslår skogskomitén, att längsta medgifna tiden för upplåtelse af afverkningsrätt skall i skogsvårdens intresse ytterligare nedsättas till fem år. Detta är i de norra länen af vikt äfven för jordbruket, hvars intressen komitén synes ansett ligga utom dess befogenhet att vidröra. Skogsvården och jordbruksfragan äro dock i dessa län oskiljaktigt förbundna och måste lösas tillsammans. Ses förslaget ur denna synpunkt, finner man, att det väl i och för sig är till stort gagn för jordbruket, men dock i tillämpningen skall lända till vida mera skada, så länge sågverksbolagens fastighetsköp få fortgå obehindrade.

Särskildt belysande huru dessa förvärf verka, lemna förhållandena i lappmarkerna. I afvittringsstadgan föreskrefs, att skogen skulle der få af

bonden disponeras endast efter årlig utsynning. Härigenom ville man bland annat bevara skogen åt bonden och förestälde sig utan tvifvel, att man skulle bereda honom en säker årlig inkomst. Men det gick ej så. Antingen sålde bönderna omedelbart hemmanen till bolagen, lockade af tillfället att i en större kontant penningesumma omsätta den gåfva, som plötsligt genom afvittringen tillföll dem. Det i utsynningstvänet liggande hindret för att upplåta hela skogen till afverkning påstas af sågverksegarne äfven hafva bidragit härtill. »Ingen lag är stiftad, som varit så gynsam för sågverksegarne skogsförvärf som lapplandslagen», sade en sågverksegare vid ett af skogskomiténs sammanträden med allmänheten. Eller också upplåts den årliga utsynningsrätten på arrende under så många år som lagen medgaf. Och då en stor mängd af dessa aftal utlöpa inom den närmaste framtiden, är det fara värdt, att jordbrukarne i följd af långvarig saknad af understöd från skogen lätt falla offer för frestande köpeanbud. Hvad man än sår i jordbrukets intresse, lägger sig alltid den »döda handen» öfver skördarne.

Utom förkortning i tiden för afverkningskontrakts bestånd äro alla andra åtgärder i syfte att bevara skogen åt hemmanet samt befördra dess bestånd och återväxt af betydelse äfven för jordbruket. En utsträckning af utsynningstvänet till vissa orter vore kanske också gagneligt. I trakter, der detta gäller, lära de hemmansegare, hvilka förstätt bevara sin sjelfständighet, börja allt mer sätta värde derpå. Yttersta målet för sträfvan-dena att af skogen bereda både jordbruket och det allmänna största möjliga gagn synes dock, såsom redan framhållits, vara bildandet af skogsallmänningar. Utlåtandena till skogskomitén från de norra länen äro ock enstämmiga i framhållandet af denna angelägenhets stora betydelse.

Hvad man nu efteråt här måste beklaga är, att i afvittringsförfattningarne ej gafs uttrycklig föreskrift härom. Der skogsallmänningar kommit till stånd har det skett efter delegarne enhälliga beslut och omfattat endast en mindre del, vanligen en fjerdedel af området.

År 1875 väcktes dock förslag att för afvittringen i lappmarken utfärda en allmän föreskrift om afsättande af viss del af hvarje sockens skogsanslag till allmänning. Genom brevet den 9 november 1877 förklarade Kongl. Maj:t emellertid sig anse en dylik föreskrift icke böra omedelbarligen af Kongl. Maj:t meddelas, hvaremot Kongl. Maj:t uttalade sitt nädiga välbehag öfver de af vissa socknar härom fattade beslut samt annodade vederbörande att göra sitt bästa i saken. På grund häraf kommo de i Norrbottens lappmarker förefintliga allmänningar till stånd. I Vesterbotten lyckades man deremot, såsom det uppgifves genom inflytelser särskildt från ett mäktigt sågverksintresse, spränga delegarne enighet och förekomma att det allmänna bästa tillgodosågs.

Skogsallmänningar.

Afvittringarne, ehuru i öfrigt afslutade, pågå dock ännu ofvan odlingsgränsen i lappmarkerna. Det kan då med skäl ifrågasättas, huruvida det ej vore den största vinningen för framtiden att oafsedt den dermed förenade kostnaden göra om de påbörjade men ännu ej fullt afslutade afvittringar, vid hvilka angelägenheten af allmänningars bildande ej behörigen tillgodosetts. På många håll torde det med god vilja kanske ej heller vara alldeles för sent ingripa mot ett ensidigt, ofta af skogsbolag understödt intresse att bereda hemmanen oskäligen skogsmark på kronans bekostnad. Detta sker genom att man söker *dels* få skatten, hvarefter skogsanslaget utgår, ökad till det högsta möjliga belopp medelst en uppdrifven beräkning af den odlingsbara markens framtida höafkastning, *dels* göra gällande behof för hemmanet att sedermera ytterligare erhålla högsta skogsanslag inom den för helt mantal stadgade latitud, och *dels* slutligen att erhålla så stora områden som möjligt upptagna såsom impediment, hvilka till skilnad från den s. k. »dugliga» skogsmarken tillfalla hemmanet utan beräkning. På Kongl. Maj:ts pröfning hvilat för närvarande besvär, som anförts af kronans ombud öfver att fyra byar inom Jukkasjärvi socken skulle på detta sätt oskäligen gynnats vid pågående afvittring.

I hvarje fall bör det, med den erfarenhet man nu har, ej finnas mer än en mening om, att uttrycklig föreskrift måste gifvas, att den del af skogsanslaget, som ej erfordras för husbehofvet, skall afsättas till allmänningar i de trakter, der afvittringen ännu ej ens börjats. Detta lär vara fallet med de ofvan odlingsgränsen belägna delarne af Vilhelmina och Dorotea socknar. Skogskomitén yttrar endast, att det är att vänta att inom dessa två socknar minst en tredjedel af skogsanslaget varder afsatt till samfäldt gagn. Jägmästaren i Åsele revir anför åter i sitt till komitén afgifna utlåtande såsom sin mening, att hela skogsanslaget utom hvad som vore oundgängligt för husbehofvet bör afsättas till allmänningar samt att bestämd föreskrift häröfver bör meddelas genom tillägg till 1873 års afvittringsstadga, enär anledning vore att befara, att några allmänningar ej komme till stånd, derest beslutanderätten läge i delegarnes hand.*

* Sedan jägmästaren anför, hurusom man sökte ingifva befolkningen misstroende mot det i 1877 års bref förordade bildandet af allmänningar, samt alla kommuner inom reviret i följd deraf vägrade sitt bifall dertill, anför jägmästaren vidare:

»Visserligen har man sedermera bittert ångrat sig, men afvittringen är afslutad inom hela Åsele samt större delen af Vilhelmina och Dorotea socknar, laga skiften hafva redan öfvergått de flesta byar, en väsentlig del af dessas vid afvittringen tilldelade skogsområden har öfvergått i trävarubolags hand, och utsigten att numera här utan oerhördt stora kostnader kunna bilda gemensamhetsskogar af afsevärd omfattning torde vara så godt som ingen. — Emellertid är ännu öfre delen af Vilhelmina och Dorotea socknar oafvittrade, och här är således tillfälle att vid nu förestående afvittring bilda allmänningar. Behofvet af dylika skogar är här synnerligen stort. Befolkningen i dessa bygder är nemligen mycket fattig och för dess räkning vädjas alltid till den allmänna barmhertigheten, så snart en mindre god skörd erhålles. Kommer så härtill den omständigheten, att större delen af de skogar, hvarom här är fråga, är att betrakta som skyddsskogar, synes ännu ett viktigt skäl för afsättande af gemensamhetsskogar hafva tillkommit, enär på dessa ingen som helst afverkning, — vare sig för ortens eget

Frågan om bildandet af allmänningar på alla de trakter, der sådant vid afvittringen försummats, ligger mera aflägsset i framtiden. Skogskomitén har nu föreslagit en för hela riket gällande lag om bildandet af skogsallmänningar, när alla delegarne äro ense derom. Detta förslag kan ju till en början hafva betydelse som ett principuttalande, men något egentligt resultat deraf är väl icke att vänta. För de norra länen, der behöfvat af så många skäl gör sig särskildt gällande, borde man väl redan nu kunna fordra några kraftigare åtgärder. Det är alltid Norrlands olycka att inpassas under den för det öfriga landet lämpade ekonomiska lagstiftningen, oafsedt att förhållandena mellan dessa delar af landet äro så olika.

Man hänvisar nu bland annat till den utvägen, att staten och kommunerna skola, eventuellt expropriationsvis, köpa upp mark. Medel härtill kunde fås genom direkta anslag eller medelst upptagande af skogsskatt eller exportafgift på trävaror. Dessa senare utvägar komma nog ej att lemnas oförsökta.

Men det tyckes som om staten särskildt i Norrland och Dalarne dock hade rätt och pligt att mera omedelbart främja saken genom sin lagstiftning utan att behöfva betala deraf. I afvittringsförfattningarne har staten underlåtit att i detta afseende utöfva en befogenhet, som ingen kunnat fränkänna henne. Genom en ny lag bör staten kunna åtminstone i någon mån godtgöra sitt misstag, och detta så mycket hellre, som det ej är fråga att fräntaga hemmanen något utan bereda dem gagn för framtiden. Liksom delegare i samhällighet nu ega skiftesvitsord, synes det för lämpliga fall kunna meddelas den bestämmelsen, att delegare i skiftad skog skall hafva rätt påyrka dess sammanslagning. Ja, hvarför skall det ej under vissa förutsättningar kunna rent af föreskrivas, att så skall ske. Å andra sidan bör möjligen förbud mot skifte af samfäld mark eller dess klyfning också under vissa omständigheter kunna vara på sin plats. Förslag om sådant förbud i fråga om lappmarkerna har en gång väckts, men genom ofvannämnda bref af år 1877 fann Kongl.

behof eller för export — får ega rum utan föregående utsyning. För egen del är jag lifligt öfvertygad derom, att såväl för det allmänna som för befolkningen i dessa bygder vore lyckligast, om endast så stor del af skogsanslaget, som för husbehöfvets fyllande ansåges oundgängligt, tilldelades byar och hemman, under det resten afsattes till allmänningar.

Men då trävarubolagen nu börjat rigta sin uppmärksamhet äfven på skogstillgångarne här uppe och inköpt ett stort antal hemman — inom Dorotea socken alla oafvittrade hemman — befarar jag, att några allmänningar ej komma till stånd, derest beslutanderätten fortfarande skall ligga i delegarnes hand. Deraf håller jag före, att bestämd föreskrift om afsättande af gemensamhetsskogar för ännu oafvittrade byar, hemman och nybyggen borde utfärdas, och således det tillägg göras till 1873 års afvittringsstadga, att minst hälften af sammanräknade beloppet utaf det skogsanslag, som enligt § 18 i nämnda stadga skulle tillkomma alla jordegarne inom de oafvittrade delarne af hvarje lappmarkssocken skall afsättas till en eller flera för den oafvittrade delen af socknen samfälda allmänningar, stående under skogsstatens omedelbara vård och förvaltning.

Måj:t förslaget ej böra vinna bifall. Särskildt förtjent af uppmärksamhet är måhända den af trävarubolagen så ofta begagnade utvägen för åtkommande af en skogsmark att efter inköp af en mindre hemmansdel begära skifte å skogen, hvarigenom så många framtidsmöjligheter förspillas.

Frågan om
skyldighet för
sågverksbolag
att häfva sina
hemman.

Ofta möter man i dessa ämnen den missuppfattningen, att när ett hemman öfvergått till ett bolag är all statens rätt mot detsamma borta. Så undseende får väl staten ej vara, att ett bolag genom att korsa kronans afsigter skulle komma i en särskildt förmånlig ställning. Det är af vigt orubbligt fasthålla, att äfven ett bolag, som inköpt ett hemman, gent emot det allmänna dock endast är en hemmansegare, som besitter en fastighet, till hvilken kronan skänkt jord för jordbruksändamål.

Hvad angår frågan om sjelfva odlingens utbredning, är det klart, att, såsom äfven gamla urkunder förmåla, denna gått framåt i Norrland, utom genom nybyggen, särskildt medelst hemmansklyfning. Nödvändigheten af att skaffa uppehälle åt flera familjer, som ärfde föräldrarnes gård, var det mäktiga intresse, som visserligen icke alltid, men mycket ofta dref till brytande af ny bygd. Äfven med den planläggning af afvittringarne, som ofvan framstälts såsom den rigtiga, hade dessa möjligheter kunnat väl tillgodoses genom att vid tilldelandet af husbehofsskogen äfven taga hänsyn till odlingsmöjligheterna. Och då skogsallmänningsarne skulle stått under allmän vård, hade man haft fria händer att i mån af behof på dem upplåta mark äfven till odling.

Helt olika ställer sig saken i afseende å de hemman, som inköpts af sågverksbolag. Först ligger det i sakens natur, att bolagen icke kunna egna så stor uppmärksamhet åt jordens skötsel, då de hafva förvärfvat den för att tillgodose sågverksnäringen. De allmänna klagomål, som i detta afseende framkomma från olika håll, visa också, att ofta, sannolikt oftast, sjelfva jordbruket går tillbaka eller helt och hållet förfaller. Detta är ju en stor nationalförlust, att mycken jord, som uppodlats genom långliga tidens arbete, sålunda faller i vanhäfd. Om en enskild jordbrukare missbrukar sin jord, ingriper man nu visserligen icke. Men när en sådan misshushållning blifver regel i vissa lätt urskiljbara fall och dessutom, såsom här är fallet, strider mot sjelfva förutsättningarne för hemmanets bildande, då synes staten hafva ganska stort fog att ingripa. Att häremot åberopa grundsatsen om lika lagstiftning för alla, är just att förorda olikhet, ty det blir olikhet, då man vill tillämpa samma lag på vidt skilda sakförhållanden.

För undanrödjande af detta missförhållande förordades år 1892 i Första Kammaren af landshöfdingen i Luleå samt år 1898 i en af sexton norrlandsrepresentanter undertecknad motion i Andra Kammaren, att bolagen

skulle genom lag åläggas att häfda sina hemman och i detta afseende underkastas den kontroll, som enligt 1734 års lag hvilade å all skattejord. Samma skyldighet åligger ännu kronohemman och har hvilat på en mängd bolagshemman, medan å dem nedlades en nödortftig odling för vinnandet af skatterätt. De utgifter, som föranledas häraf, betyda allenast, att åtminstone någon del af skogens afkastning går till sitt afsedda ändamål.

Med temligen stor visshet kan vidare om alla bolagshemman sägas, att utsigterna till ytterligare odling å dessa äro inga. Förhoppningen om, att ett nybyggeshemman med tiden skulle »bilda stora byar» är, så snart hemmanet öfvergått i bolagsego, för en öfverskådlig framtid afbruten. Man har visserligen nu uppfunnit det påståendet, att de ouppodlade markerna å bolagshemman nog komma under bruk, när detta »med fördel» kan ske. Fördelen är dock, såsom hvar och en förstår, beroende af, i hvilkens hand hemmanet befinner sig. För den, som är hänvisad att lefva af jordbruket, är det ofta fördel att verkställa en odling, på hvilken det aldrig skulle falla ett sågverksbolag in att offra ens en tanke. Liksom därför ett bolag vid lagfart å ett inköpt hemman måste erlægga dubbel stämpelafgift på grund af den obegränsade tid hemmanet får antagas komma att vara i samma egares hand, af enahanda grunder är det äfven riktigt, att bolaget i vederlag för den förutsatta men uteblifna hemmanskyldigheten ålägges viss nyodlingsskyldighet.

Att den principiella förpligtelsen för sågverksbolagen att häfda och nyodla sina hemman äfven är en praktisk fråga, bevisas redan deraf, att det uppgifves finnas bolag, som på ett verkligen berömvärdt sätt värda sig om jordbruket på sina fastigheter. Men dessutom kan en lagstiftning härom få många fruktbara följder derigenom, att den åt hemmanet bevarar dess karakter af jordbruksfastighet. Med denna fråga sammanhänger äfven lösningen af det mycket öfverklagade förhållandet, att bolagen på många orter upplåta *arrenderätt endast genom muntliga aftal*, hvilket sätter arrendatorn i en synnerligen beroende ställning, gör honom ointresserad för jordbruket samt beröfvar honom politiska rättigheter. Vid behandlingen i Riksdagen åren 1896 och 1897 af motioner om en arrendelag för riket framhölls också af flera detta förhållande, men frågan föll i Första Kammaren bland annat på det skälet, att något särskildt behof af en arrendelag ej yppat sig i det öfriga Sverige.

Det kan nu synas af flera skäl vara af intresse för sågverksegaren, att det för skogsbruksändamål inköpta hemmanet ej bevarar karakteren af jordbruksfastighet. Derför hördes tidigt talet om angelägenheten af att »skogs-egaren finge egna sig uteslutande åt skogsvården utan att besväräs af jord, som han för drifvande af sin industri icke behöfver». När sedan

*Egostycknings-
lagen. Dess hi-
storia.*

opinionen allt mer växte mot bolagens hemmansköp, så voro sågverksnäringsens representanter så mycket villigare att såsom botemedel häremot anvisa den utvägen att »i rättsligt hänseende skilja jordbruksfastigheten från skogsområdet». Ordandet om önskvärdheten för sågverksegaren att göra sig af med inegojorden utbyttes då också snart mot framhållandet af den stora ömsesidiga fördelen af en sådan anordning. Förut hade man trott, att båda näringarne borde förenade gå hand i hand och konflikter förebyggas genom att underordna skogsbruket under den högre kulturen, jordbruket. Nu trodde man sig i fordran på skilsmessa hafva funnit den trollformel, som borde lösa alla gåtor. Och samtliga myndigheter grepo genast med begärlighet efter det salunda uträckta halnstrået.

Under intrycket af denna stämning började ock höras nya meningar, som voro outhärliga för det plötsliga omslaget från gamla traditioner. Redan är framhållet, huru som det någon gång anföres, att bolagshemmanens ouppodlade mark nog skall också läggas under bruk, så snart detta »med fördel» kan ske. Vidare säges ibland, att enligt vunnin erfarenhet jordbruket verkligen ej behöfver skogen, ja till och med tager skada af att vara förenad dermed. Ett sådant förhållande vore ju högst glädjande och borde endast föranleda till att göra så mycket mera för jordbrukets utveckling i Norrland. Men att från en dylik uppfattning sluta till att all kronans donationsskog med deri inneslutna uppodlingsmöjligheter böra öfvergå till bolagsegendom är ju ett språng i bevisningen och en inkonsekvens i tillämpningen af principen. Det kan nog hända att i gammal byggd, särdeles i närheten af kusten, jordbruket i vissa fall kan ensamt föda sin man. Detta beror då på, att sjelfva kulturen i sådana trakter är mera uppdrifven, att klimatet är gynsamare samt att en tätare befolkning och goda kommunikationer underlätta af-sättningen och öka utkomstmöjligheterna. I sjelfva skogsbygderna, der man ännu ej kommit och kanske aldrig kan komma så långt i vare sig det ena eller andra afseendet, gäller nog fortfarande, att jordbruket behöfver ett stöd i skogen. Äfven här kan det visserligen inträffa, att den, som af tvång är mera hänvisad till sjelfva jordbruket, står sig bättre än den, som i följd af allt för lätt åtkomliga skogstillgångar försummar sin jord. Men denna senare erfarenhet bör väl endast föranleda till sådan ändring i skogslagstiftningen, att skogen, bibehållen i befolkningens ego, blir ett verkligt stöd för densamma och ej en lockelse i förderfvet. Att med en sådan anordning skogen alltid är nyttig och på de flesta håll äfven outhärlig för jordbruket, blir nog svårt att kullkasta.

Det är nu emellertid af största intresse följa de egendomliga vägar, på hvilka den nya lösen äfven vann insteg i lagstiftningen.

Man minnes att 1891 års riksdag hos Kongl. Maj:t gjorde framställning om en utredning, huruvida icke genom statsmagternas försorg tillfälle kunde *beredas obemedlade och mindre bemedlade att på lämpliga vilkor bilda egna jordbruk* hufvudsakligen på de inom landet befintliga stora odlingsbara utmarker. I anledning häraf uppdrog Kongl. Maj:t åt en komité att taga i öfvervägande ej mindre, i hvilken män och under hvilka vilkor upplåtelse af jord från kronans egendomar för befordrande af det utaf Riksdagen angifna syftsmål kunde ega rum, än äfven huruvida berörda syftsmål kunde genom ändring i gällande lagstiftning eller på annat sätt befrämjas.

Komitén föreslog då i sistnämnda syfte ändringar i gällande författning om hemmansklyfning och jordafsöndring särskildt genom införandet af ett väsentligen nytt institut, kalladt egostyckning. Genom detta skulle ett hemman få styckas i två eller flera delar med på förhand bestämda områden, under det vid hemmansklyfning, som fortfarande måste tillämpas vid utbrytning af qvotdelar af ett hemman, hvarje lott skall erhålla del i alla egoslag.

För komiténs uppgift var nämnda egostyckningsförfarande af betydelse derigenom, att ouppodlade områden sålunda kunde i och för odlingsföretag lättare och billigare utbrytas såsom särskilda fastigheter med öfvertagande af viss andel i den ursprungliga fastighetens mantal. Det har anmärkts, att förfarandet kan äfven gagna jordbruket i allmänhet genom att bereda tillfälle att med en egendom utan skog sammanslå någon angränsande skogsmark. I de delar af Dalarne, der hemmansklyfningen gått allt för långt, anses egostyckningen äfven kunna få den uppgiften att befordra sammanslagning af angränsande små egolotter för bedrivande af ett rationellare jordbruk.

Men enligt komiténs betänkande skulle egostyckningen äfven erhålla en annan uppgift, som af komitén återgifves sålunda:

»En särskild betydelse torde egostyckning derjemte kunna erhålla för de norrländska skogsbyggnaderna genom det tillfälle, som densamma erbjuder, att kunna dela skatten å ett hemman mellan den för jordbruk lämpliga arealen jemte ett mindre skogsområde å ena sidan och den hufvudsakliga skogsmarken å den andra. Härigenom skulle hemmansegaren *efter skogens försäljning* kunna qvarsitta med eganderätt å gården, medan han deremot nu alltför ofta förvandlas till arrendator eller torpare under skogsegaren, och den sjelfegande jordbrukande befolkningen i många skogssocknar sålunda allt mer och mer förminskas.»

Man förstår nu och vet, hvarifrån komitén fått denna tanke. Men det är betecknande för det bräckliga underlag, hvarpå den nya opinionen

om skogens och innejordens skiljande från hvarandra byggde, att en sak af så väldig och skickesediger innebörd ej tålde någon närmare undersökning, utan affärdades endast i förbigående med några få rader, i stället för att frågan redan vid dess första framträdande bort gifva anledning till de allvarsammaste öfverväganden.

Ty det är ju uppseendeväckande från lagstiftningens synpunkt, att medan kronan ännu är i färd med att på egen bekostnad genom afvittring skänka bort sina skogar till hemmanen för jordbrukets varaktiga befrämjande, så stiftas det samtidigt en annan lag, hvarigenom man uttryckligen förutsätter och vill befordra, att samma skogsmark må kunna af hemmanets innehafvare för all framtid afhändas jordbruket genom försäljning till sågverksbolagen. Det är vidare egendomligt från nationalekonomisk synpunkt, att just i de norrländska skogsbygderna, der ännu endast en mycket obetydlig del af den odlingsbara marken kommit under kultur, införa ett egostyckningsförfarande med uttryckligt ändamål att, i olikhet med dess uppgift i det öfriga riket, afskilja denna ouppodlade jord från den jordbrukande befolkningens besittning och sålunda begränsa jordbrukets framtidsmöjligheter i lyckligaste fall till de redan odlade tegarne. Det är också märkligt från privatekonomisk synpunkt, att medan det sedan gammalt varit en erkänd och tillämplig trosats, att jordbruket i de norra skogsbygderna behöfde skogen till stöd, så öfvergifver man plötsligt utan undersökning och utan motivering denna uppfattning och förutsätter, att jordbruket reder sig utan skog. Och det är slutligen bra hänsynslöst mot Norrlands framtid att sålunda utan vidare godkänna och praktiskt underlätta en obegränsad fortsättning på bolagens hemmansköp.

Emellertid gick nu det af komiten upptagna ryktet om egostyckningsförfarandets stora betydelse för Norrland från embetsverk till embetsverk och behandlades dervid såsom en bifråga till det hela. Och till slut blef saken så både underordnad och själfklar, att Kongl. Maj:t i sin proposition till 1896 års Riksdag till utvecklingen af förfarandets allmänna verkningar för jordbruksändamål allenast vidfogade, att det »helt visst ur många andra synpunkter kommer att fylla ett verkligt behof». Sedan blefvo lagförslagets föreskrifter om egostyckning utan vidare antagna af Riksdagen och pomulgerades den 27 juni 1896 såsom lag. Men trots denna behandling var det ändock — man vet det med visshet — företrädesvis de intressen eller förhoppningar, man hade om dess verkningar i de norra skogsbygderna, som dref hela förslaget igenom.

Det måste nu dock medgifvas, att redan komitén synes haft en förnimmelse af, att det dock ej gick an att taga frågan i hela dess nakenhet. Den framstälde därför saken så, att från den »hufvudsakliga skogsmarken»

skulle afskiljas »den för jordbruk lämpliga arealen jemte ett mindre skogsområde». Men af detta löfte tappade ryktet under sin gång bort det ena stycket efter det andra. Snart talades blott om »nödlig husbehofsskog», och när slutligen sjelfva lagen kom — så innehöll den icke ens detta. Af kronans gåfva till jordbruket lemnades sålunda ingenting qvar. Och det låg nog också en viss logik i detta. Man önskade naturligtvis att snart kunna framvisa några resultat af lagen. Men då det sågverksintresse, hvarpå detta närmast berodde, ej kunde antagas vara benäget afstå från någon skogsmark, fick lagen ej heller byggas på en sådan förutsättning. Huruledes man emellertid missräknat sig äfven på sågverksbolagens intresse att afyttra blotta inegor, skall längre fram omnämnas.

Följderna af en sådan lagstiftning för de nordliga länen kunde vid eftertanke på förhand förutses och hafva äfven redan hjert franträdt.

Egostyckningslagens verkningar i de norra länen.

Det har sålunda visat sig, att lagen får sin hufvudsakliga betydelse i främjandet af ett fortsatt inköp af hemman. Utvecklingen går nu i den riktningen enligt allas utsago »med svindlande fart». Den bofaste, som hitintills ej velat gå från sin gard, förespeglas nu att, mot en afsevärd köpeskillning samt befrielse från en del af utlagorna, endast behöfva sälja skogen. Denna uppgörelse leder dock naturligtvis till att förr eller senare sitter på gården en hemmansegare, som är utan både skogen och köpeskillningen för densamma. De flesta begärda egostyckningar lära afse sådana nya förvärf. Samtidigt fortgå emellertid lika fullt i stor omfattning förvärf af hela hemman utan att inegorna fräntagas. Detta lär t. ex. fortfarande vara regel i Jemtland.

Men deremot går det ännu ej så synnerligen framåt med det ändamål, som ju skulle vara lagens hufvudsakliga, för att ej säga det enda, nemligen att skapa sjelfständiga jordbrukare af landtbönderna på hemman, som bolagen förvärfvat före lagens tillkomst. Bolagen börja nemligen på vissa håll, sedan de väl fått lagen, blifva betänksamma, huruvida det är för dem fördelaktigt att göra sig af med sina landtbönder, som på många sätt äro dem till nytta. I Vesternorrlands län t. ex. hafva af denna anledning de gamla stora trävarubolagen ännu ej börjat egostycka sina hemman. Emellertid förekomma dock åtskilliga utstyckningar, af hvilka många anses föranledda af önskan att på de utstyckade inegorna lägga tungan af födoråd, som hvilat på hemmanet.

Vid egostyckningarne tilldelas inegojorden i regeln ej alls någon skog. Detta sker ej ens vid nyförvärf, enär de två intressen, som der köpslä, är bolagets önskan att få så mycket skog som möjligt och hemmansegarens att få så mycket penningar som möjligt. Att »den för jordbruk lämpliga arealen» i sin helhet utstyckas, förekommer naturligtvis icke någon-

sin. Det förebäres nu, att man vid lagens tillkomst tänkt sig, att både det ena och andra skulle ske. Men vill man ett visst resultat af en lagstiftning, måste man tillse, att det framtvingas antingen af lagen sjelf eller af det enskilda intresset. Det invändes äfven, att upplåtelse af skogsmark ej tjenade något till, då hemmanets innehafvare antagligen skulle förr eller senare åter försälja det till någon skogsköpare. Af allt detta framgår emellertid, att om dessa utstyckningars ursprungliga ändamål skall vinnas, så måste *dels* trävarubolagens vidare fastighetsförvärf förbjudas, *dels* egostyckningslagen innehålla att med egorna skall utstyckas äfven skog och obruten odlingsbar mark, *dels* ock bolagens intresse för sådana utbrytningar på något sätt framtvingas, hvilket möjligen kan ske genom den förut ifrågasatta föreskriften om skyldighet att häfda och verkställa nyodling å bolagshemman. Men när allt kommer omkring, är det kanske bäst, att inegojorden tills vidare stannar kvar hos bolagen. Jordbruket kan då kanske bibehålla sina utvecklingsmöjligheter genom att de anspråk det har på understöd från skogen sålunda kunna genom lagstiftningen lättare göras gällande.

Det lär nu verkligen gifvas en eller annan sågverksegare, som är generad öfver lagen och därför af idealism låter utstyckningar åtföljas af något litet skogsområde, äfven om detta ej påyrkas af medkontrahenten. Förättningsmannens nit och öfvertalningsförmåga påstås också hafva någon liten betydelse.

Ibland tillgodoses äfven behovet af husbehovsvirke genom upplåtelse af rätt att taga detta på bolagets skog. En bevekelsegrund till detta medgifvande lär till en del vara en vunnen insigt om att det nya slag af sjelfegande jordbruksbefolkning, som genom egostyckningslagen skall tillskapas, lätt blir hänvisadt att fylla sitt virkesbehof genom olofligt tillgrepp å den skog, hvilken kronan kort förut skänkt till hemmanet, för att dess innehafvare skulle bära hufvudet högt. På sina ställen förenas dessa servituter därför också med vilkor att de förverkas, derest rättsinnehafvaren gör sig skyldig till åverkan, eller till och med till olaga jagt. Dylika servituters värde belyses för öfrigt deraf, att de numera allmänt utdömas från skogsvårdens synpunkt samt att stor ovisshet råder hos vederbörande, om de ens enligt egostyckningslagen kunna lagligen fastställas eller hvad rättskraft de i öfrigt må ega.

Egostyckningslagen har således i norra skogsbygderna ej alls gagnat jordbruket och den befolkning, som lifnär sig deraf; och om man vill vara upprigtig, så var nog detta ej heller dess verkliga uppgift, utan något helt annat. Den lilla ljusning, som man tror sig kunna utleta i utsigten att bolagens landtbönder till någon del förvandlas till bolags-

torpare på egen grund, är ej egnadt att i någon mån skingra det mörker, hvori framtiden höljer dessa torpares från all utveckling och allt stöd af skogen afskurna åkerlappar. Erfarenheten har också på sina ställen redan visat, att just på sådant sätt fränskilda inegor snart komma i vanhäfd. Vid de nya bolagsköp åter, som det blifvit egostyckningslagens egentliga uppgift att framkalla, kan nog förste innehafvaren reda sig med hjälp af det förvärfvade kapitalet. Men hur går det sedan och hvad blir det af hemmansklyfningen? Man förstår så väl sanningen i förste landtmätarens i Vesterbottens län yttrande vid 1900 års allmänna landtmäterimöte om egostyckningslagens verkningar: »Styckningsändamålet», sade han, »är här öfverhufvud att fränkilja inegorna från skogsmarken utan att fråga efter, om någon befolkning på dem skall kunna existera. Ja, meningen är väl sällan eller aldrig, att så skall ske.»

Det saknades dock ej alldeles röster, som förutsade, hvad som skulle inträffa. Befallningshafvandena i Norrbottens och i Vesterbottens län inskränkte sig visserligen i sina yttranden öfver komiténs förslag att med några få ord instämma i de allmänna förhoppningarne. Men i de utlåtanden, som af samma myndigheter i slutet af år 1895 afgåfvos öfver 1894 års riksdagsskrifvelse om bolagsförvärfven, låter det redan på helt annat sätt. Båda myndigheterna utvecklade ganska fullständigt, huru otillfredsställande den ordning måste blifva, som genom förslaget om egostyckning skulle ernås. Medan den förstnämnda myndigheten emellertid afhåller sig från att häraf draga några slutsatser, kom deremot den senare i alla fall till det oväntade resultatet, att förslagets fördelar dock »syntes» väsentligen öfverväga olägenheterna.

Klarast såg det på senhösten 1895 sammanträdande allmänna landtmäterimötet. På väckt fråga beslöt mötet göra det uttalande, att de praktiska betingelserna för och verkningarne af det nya förslaget om egostyckning voro väsentligen olika för Norrland och det öfriga Sverige. Under debatten framhölls skarpt förslagets falska utgångspunkter och sannolika ödeläggande verkningar. Man betonade äfven, att jordbruk och skogsbruk i dessa trakter kunde gå hand i hand, men blott under förutsättningen, att det vore i jordbrukarens händer, som båda befunde sig. Det uttalades, att *undantag borde göras för Norrland* och i all synnerhet för lappmarkerna. Med anknytning till dessa uttalanden beslöt sedermera 1900 års landtmäterimöte »på det kraftigaste uttala sitt gillande» af de i andra kammaren väckta motionerna om inskränkning i bolags fastighetsförvärf och ändring i egostyckningslagen för tillgodoseende af skogsbehovet.

Under lagförslagets behandling i Riksdagen år 1896 inträffade också, att en talare i Första Kammaren, till genmäle å ett yttrande om förslagets

stora betydelse för Norrland, uttalade sina allvarliga farhågor för lagens verkningar derstädes, men då förslaget var välgörande för det »öfriga» Sverige, yrkade han bifall till detsamma. Det fanns också ännu en eller annan riksdagsledamot, som klart insåg, att »det skulle gå alldeles på tok». Men de yttrade sig af någon anledning icke.

Slutomdömet om egostyckningslagen i dess tillämpning på de norra delarne af landet kan endast blifva ett. Lagen var ingenting annat, än den judaskyss, hvarmed jordbruket definitivt och officiellt förråddes åt sagverksintresset. Och man var nog hänsynslös att ej ens utbetala de trettio silfverpenningarne, den i sistone utlofvade husbehovsskogen. När sedan under sistlidne riksdag väcktes en anspråkslös motion om, att åtminstone någon liten del af denna skuld måtte utbetalas till jordbruket, förklarade i Första Kammaren en representant för sågverksnäringsen, att han »fann ej någon rättsgrund i detta anspråk»; och motionen föll utan att ett ord af förståelse bröt den öfriga kammarens obevekliga tystnad. Så lätt väger *nu* den norrländska jordbruksnäringsen, när lagstiftningen endast gör sitt bästa att i den andra vågskålen lägga ett öfvermåttigt intresse, som den förleder att vara ovän till henne.

Det bör vara uppenbart, att en dylik lagstiftning, som tillkommit utan saklig pröfning, måste tills vidare upphävas, så att den ej får fortfara med sina skadliga verkningar. Sedan blir man ändtligen i tillfälle öfverväga, under hvilka förutsättningar egostyckningsfarandet kan få tillämpning äfven i de norra skogsbygderna. I större delen af Dalarne har emellertid egostyckningslagen ej tillämplighet. På Kongl. Maj:ts pröfning hvilat visserligen 1899 års riksdagsskrivelse om dess införande derstädes för ett verkligt jordbruksändamål. Detta torde dock ej behöfva föranleda, att lagen genomföres i Dalarne i de afseenden, hvarigenom den med sin nuvarande affattning äfven kan lända till skada för jordbruket. Lagens upphäfvande tills vidare påstås därför nu ej vara behöflig annat än för Norrland.

*Odalbygden
och kolonisa-
tionsfrågan.*

Vi hafva nu ofvan funnit, hurusom 1891 års riksdagsskrivelse om åtgärder för att bereda obemedlade och mindre bemedlade tillfälle att bilda egna jordbruk hitintills i de nordliga skogsbygderna föranledt den lösningen, att man planlagt och verksamt genomfört en lagstiftning, hvars verkliga innebörd är en sträfvan att förvandla *hela* den jordbrukande befolkningen derstädes från besutna hemmansegare till obemedlade eller mindre bemedlade jordtorpare.

Med de direkta åtgärder, som skrifvelsen väl hufvudsakligen åsyftat, har man deremot och detta af ganska naturliga skäl ännu ej kommit så långt.

I anledning af jordbrukslägenhetskomiténs förslag och Kongl. Maj:ts deraf föranledda framställning, beslöt emellertid 1894 års Riksdag bland annat att för upprättande af planer och kostnadsförslag till afdikning och odling af sådana myrtrakter inom de två nordligaste länen, som lämpa sig till odlingslägenheter, förskjuta ett belopp af högst tjugutusen kronor.

I anledning häraf har landtbruksingeniören i Norrbottens län uppgjort förslag till kolonisation af ett kronan tillhörigt område omkring Koskivare jernvägsstation i Gellivare socken. Efter åtskillig granskning har förslaget återförvisats till förrättningsmannen för vidtagande af vissa rättelser. I fråga om grunderna för planen synas vederbörande embetsmyndigheter hitintills vara eniga om, att lägenheterna, som enligt senaste bestämmelse skola uppgå till antalet sjuttio, böra, afdikade och försedda med utfartsvägar, öfverlemnas till kolonisterna med eganderätt. Kolonisterna skulle vidare erhålla virke från kronans skogar till första uppförande af byggnader samt få sitt framtida virkesbehof tillgodosedt genom tilldelandet af ett skogsområde eller medelst utsyning.

Man må nu visserligen önska dessa försök all möjlig framgång. Men de böra icke få undanskymma den ännu viktigare angelägenheten att den redan verkställda odlingen i bygdelagen vidmagthålles och befrämjas. Trakterna för denna odling har af gammalt utvalts, der jordbruket af klimatiska skäl eller ådalarnes kommunikationsmöjligheter kunde vinna bästa trefnad. Detta århundradenas tysta arbete för bygdernas brytande kan ej någonsin ersättas genom statsanslag för utdikning af nya odlingslägenheter å kronans parker uppe emot lappmarksgränserna.

Dessa synpunkter framhöllos äfven skarpt dels af en f. d. landshöfding i Umeå uti en af honom härom framlagd motion vid hushållnings-sällskapens ombuds möte år 1893 och dels i den motion i Andra Kammaren, hvilken väckt 1892 och upprepad 1894 föranledde en riksdags-skrifvelse om bolagens skogsförvärf. Det blefve ju också ett underligt förhållande, om kronan, medan hon från sina återstående sämst belägna skogsdomäner skänker bort uppdikad inegojord jemte skog, skulle vara alldeles likgiltig för att de stora skogsdonationerna för det gamla jordbrukets upprätthållande ej komma detta till godo ens för att tillgodose behofvet af husbehofsvirke.

Sträfvandena till förmån för upprätthållandet af en sjelfständig jordbruksbefolkning i Norrland och Dalarne få emellertid ej låta saken bero vid lagstiftningsåtgärder. Det fordras sedan äfven först och sist

Direkta åtgärder för jordbruks befrämjande.

upplysning och undervisning om jordbruket och villkoren för dess rätta skötsel deruppe.

Särskild uppmärksamhet kräfver här det förhållandet, att i aflägsna skogsbygder befolkningen af gammalt vant sig att ligga långt borta i skogarne och skörda starrhö i stället för att idka ordentligt jordbruk i närheten af gårdarne. Vid afvittringen har denna vana, som öfvergått till behof, också i stor utsträckning vunnit lagfästelse genom särskilda stadganden, hvarigenom nybyggarne bibehållits vid rätt att förfoga öfver ängslägenheter och myrar å kronomarkerna. Detta sätt att idka jordbruk har emellertid ingen framtid och leder endast till fattigdom, hvilken i sin ordning är den bästa jordmånen för bolagsförvärf. Men för att kunna bryta sådan vana, är upplysning utan tvifvel ej tillfyllest. I synnerhet för fattigare trakter blir det nog nödvändigt att lemna direkt understöd för de första kostnader, som föranledas af öfvergången till ett rationellt jordbruk. Inom jordbruksdepartementet hvila också för närvarande till behandling framställningar i dylikt syfte från innebyggare i Tärna socken. Villkoren för lån ur odlingslånefonden eller anslag från frostförminskningsfonden äro för betungande och anses jemväl i öfrigt ej lämpade för ifrågavarande fall.

Men äfven här är allt arbete fåfängt och alla utgifter lätt bortkastade, så länge sågverksbolagens hemmansförvärf få obehindradt fortgå. Vill man ej göra något mot denna sociala fara, blir det i stället en förpligtelse noga undersöka, huruvida ej förhållandena kräfva, att staten alldeles upphör med att till skogsbygderna i landets nordliga delar lemna anslag ur odlingslåne- och frostförminskningsfonderna eller annat understöd för jordbrukets förkofran på hemman, som kanske kort efteråt blifva bolagsegendom.

*Had här
jordbruksnär-
ringen i Norr-
land och Da-
larne att vänta
af det nya
jordbruks-
departementet?*

Det är nu en tröstlös kulturbild det nittonde århundradet från början till slutet lennar oss i afseende å kronans vårdnad om det arf, hon i Norrland och Dalarne mottagit från föregående styrelser.

Klart är att här brister något i sjelfva ledningen. Det går icke i längden att i dylika frågor såsom sista ordet expediera medeliinnehållet i vederbörande myndigheters infordrade utlåtanden, helst dessa ofta med förkärlek framhålla allenast sakens formella sidor. Från verkliga norrlandsvänner, som sett sakerna på nära håll, möter man ock städse det talet, att alla sträfvanden äro hopplösa, derför att man ej kan påräkna något intresse för dessa lifsfrågor hos landets regering, på hvilken ansvaret dock ytterst hvilar. Och det synes ej heller kunna bestridas, att det är dennas sjelfständiga och enhetliga initiativ, som här alltid har fattats. Det borde dock ligga i regeringens upplysta intresse att upptaga arbetet

för lösningen af dessa frågor samt lägga en stark och redbar hand vid detsamma utförande.

Det saknas ej heller omedelbar vädjan i detta afseende. Sålunda beslöt Vesterbottens läns landsting år 1893 göra en underdånig framställning, deri landstinget förklarade faran att inom kort länets lappmarker skulle sakna en själfständig jordbrukande befolkning så stor, att landstinget ansett det såsom en oeftergiftig pligt, »innan all utsigt till räddning vore slut» utbedja sig Kongl. Maj:ts nådiga, kraftiga och skyndsamma ingripande. Samma år ingingo hushållningssällskapens ombud med en ansökan, att Kongl. Maj:t täcktes efter förelagen statistisk utredning vidtaga erforderliga åtgärder för ett själfständigt jordbruks betryggande i de delar af landet, der skogsafverkning i mer betydande utsträckning förekommer. Slutligen aflät år 1894 års Riksdag en skrifvelse med enahanda framställning, som gjorts af hushållningssällskapens ombud.

Sedan öfver dessa framställningar infordrats yttranden från vederbörande befallningshafvande, afgaf slutligen äfven skogsstyrelsen i november 1896 utlåtande i ämnet. Detta var, såsom ärendets traditionella behandling äfven fordrade, uteslutande afgifvet under den olyckliga egostyckningslagens tecken. Styrelsen yttrade nemligen att, intill dess det visat sig, i hvad mån egostyckningsförfarandet kommer att inom de norra delarne af vårt land anlitas för att skilja jordbruksfastigheten från skogsområdena, ansåg styrelsen några vidare åtgärder icke för närvarande böra å lagstiftningens väg vidtagas »till förekommande af de svårigheter, som onekligen följa af ett allt för stort utvidgande af bolagsegendomen på landbrukets bekostnad». Att nu tillämpningarna af egostyckningslagen ej äro något lyckosamt att gå och vänta på utan tvärt om böra på allt sätt förekommas, har förut närmare framhållits.

På våren 1898 utkom slutligen en på Kongl. Maj:ts befallning af statistiska centralbyrån utarbetad redogörelse för bolags förvärf af jordegendom inom Norrland och Dalarne under åren 1885 och 1895. Men sedan dess har något vidare ej alls afhörts från Kongl. Maj:t.

Detta brådskande ärendes långsamma behandling och slutliga afytande visar, att man icke, såsom Vesterbottens landsting år 1893 förestälde sig, har att påräkna Kongl. Maj:ts »nådiga, kraftiga och skyndsamma ingripande» i dessa frågor. Emellertid kan man ju säga, att det möjligen tillkommit en förhoppning i upprättande af ett nytt departement, som har till uppgift att särskildt egna omsorger at landets modernäring. Atminstone framställer sig osökt den frågan, om ej detta departement skall finna sig särskildt uppfordradt att egna de norrländska jordbruksförhållan-

dena den allvarliga och i snar handling verksamma uppmärksamhet, som de i så hög grad förtjena.

Ty om den nuvarande utvecklingen lemnas fria händer att fullfölja och avsluta sin uppgift, blir frågan dermed icke afförd, utan den kommer ständigt tillbaka i allt svårare former. Man skall nemligen aldrig glömma, huru det nittonde århundradet och dess efterföljare misshushållat med frukterna af föregående tiders förutseende och arbete. Och frågan skall ständigt sjelf göra sig påmint genom de olika yttringarne af en undertryckt befolknings stigande missnöje öfver orättvisor och öfvergrepp.

Frågan om vidmagthållandet af jordbruksnäringen inom skogsbygderna i Norrland och Dalarne är med ett ord en inre försvarsfråga af högsta angelägenhet och betydelse. Och det förtjenar i dessa tider äfven erinras derom, att det icke heller är alldeles ovigtigt för det yttre försvaret, huru samfundslifvet rör sig inom den landsdel, der riket har sin enda landgräns.

Hvad nu bör ske är emellertid att omedelbart vidtaga de åtgärder, som ej tåla uppskof, samt derutöfver göra en framställning om, att Kongl. Maj:t täcktes egna sin uppmärksamhet åt, hvad som derefter måste komma. Det senare är för närvarande af särskild vigt därför, att inom de norra skogsbygderna jordbruksfrågan i många afseenden står i oskiljaktigt sammanhang med skogsvårdsfrågan, hvilken senare nu, efter det skogskomitén afgifvit sitt betänkande, föreligger till Kongl. Maj:ts omedelbara pröfning.

Jag hemställer alltså vördsamt, att Riksdagen ville:

1:o för sin del antaga:
dels följande

Lag

angående begränsning i vissa fall af rätten att förvärfva fast egendom.

1 §.

Bolag eller förening för ekonomisk verksamhet må ej förvärfva fast egendom å landet inom Norrbottens, Vesterbottens, Vesternorrlands, Jemtlands, Gefleborgs eller Kopparbergs län, der ej Konungen för visst fall dertill lemnat tillstånd.

Hvad sålunda är stadgadt, gälle dock ej, när fråga är allenast om tomt eller upplagsplats, hvilken erfordras för bolagets eller föreningens verksamhet. eller om vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet.

2 §.

För enskild person, hvilken idkar träförädlings- eller trävarurörelse med hvars utöfvande följer skyldighet att föra handelsböcker, skall hvad i 1 § är stadgadt om bolag och förening för ekonomisk verksamhet jemväl ega tillämpning, dock ej i det fall, att fastighet genom arf eller giftorätt tillfallit sådan näringsidkare.

3 §.

Har aftal tillkommit utan Konungens samtycke, der sådant enligt denna lag erfordras, vare aftalet ogildt.

Kommer lagfart på grund af aftalet ändock till stånd, och varder ej inom ett år derefter klander å aftalet anhängiggjort, vare så ansedt, som hade förvärfvet skett med Konungens samtycke.

Fråga, huruvida aftal må på grund af denna lag anses ogildt, ege, förutom sakegare, jemväl allmän åklagare anhängiggöra.

4 §.

Har genom testamente bortgifvits fast egendom till någon, som enligt denna lag ej må förvärfva densamma, och varder ej före gifvarens död Konungens samtycke lemnadt, vare testamentet i denna del utan verkan, der det i laga ordning klandras.

Lemnas testamentet oklandradt och kommer förty lagfart till stånd, må ändock fråga om testamentets ogiltighet enligt denna lag kunna af allmän åklagare anhängiggöras inom ett år från det lagfart beviljats.

5 §.

Bank eller annan penningeinrättning, så ock försäkringsanstalt vare ej underkastad denna lags bestämmelser.

dels — under förutsättning att ofvanstående lag antages — följande

Lag

om ändrad lydelse af 23 § i lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyfning, egostyckning och jordafsöndring.

Härigenom förordnas att 23 § i lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyfning, egostyckning och jordafsöndring skall erhålla följande ändrade lydelse:

»Från hemnan, hvarifrån jordafsöndring får ske, må ock afsöndras vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet; och gälle om sådan afsöndring i tillämpliga delar hvad härofvän i fråga om jordafsöndring är föreskrifvet. I Norrbottens, Vesterbottens, Vesternorrlands, Jemtlands, Gefleborgs och Kopparbergs län må vattenfall af större betydelse ej afsöndras med mindre Konungen dertill gifvit lof; och skall förty väckt fråga om afsöndring af något inom nämnda län beläget vattenfall af Konungens Befallningshafvande underställas Konungens pröfning derest Konungens Befallningshafvande efter verkställd utredning finner vattenfallet vara af sagda beskaffanhet.

Hvad sålunda är stadgadt kommer dock icke att göra någon ändring uti det, som rörande strömfall å kronohemmans område är särskildt förordnad». *

2:o för sin del antaga följande.

Lag

angående inskränkning af egostyckningsförfarandets tillämpning.

Härigenom förordnas, att hvad lagen om hemmansklyfning, egostyckning och jordafsöndring den 27 Juni 1896 stadgar i afseende å egostyckning, tills vidare ej

* Denna lag står ej i något omedelbart sammanhang med den under punkt 1:o föreslagna lagen.

skall ega tillämpning inom Norrbottens, Vesterbottens, Vesternorrlands, Jemtlands och Gefleborgs län; dock skola redan påbörjade egostyckningsförrättningar i enlighet med lagen fullföljas.

3:o för sin del besluta:

att vid afvittringarne ofvan odlingsgränsen inom Dorotea och Vilhelmina socknar skall den andel af hvardera socknens skogsanslag, som öfverstiger nödigt husbehof, afsättas till en eller flera allmänningar i enlighet med de bestämmelser Kongl. Maj:t kan närmare meddela.

4:o i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla:

att Kongl. Maj:t täcktes, till fullföljande af afvittringarnes syfte, egna särskild uppmärksamhet åt angelägenheten att vidmagthålla jordbruket på de afvittrade hemmanen och i synnerhet dem, som egas af sågverksbolag, samt i öfrigt taga initiativ till befrämjande af jordbruket inom skogsbygderna i Norrland och Dalarne.

På grund af stadgandet i 55 § 3 mom. i riksdagsordningen kommer det sista yrkandet att upprepas såsom särskild motion. Och torde i öfriga tre punkter, som denna motion sålunda afser, lagutskottet vidtaga de ändringar i formuleringen af förslagen, som vid ett ytterligare öfvervägande må finnas erforderliga.

Stockholm den 27 Januari 1901.

Carl Lindhagen.

I förestående motions syfte instämma undertecknade:

J. Nordin.

Johan Olofsson.

J. Bromée.

P. Norberg.

S. J. Kardell.

Joh. Er. Nordin.

S. H. Kvarnzelius.

E. G. Åkerlind.

Joh. Nydal.

<i>W. Styrlander.</i>	<i>O. Emthén.</i>	<i>And. Olsson</i> i Mårdäng.
<i>A. Göransson.</i>	<i>P. Olsson</i> i Fläbro.	<i>Johan Ericsson.</i>
<i>Nils Hanson.</i>	<i>D. Persson.</i>	<i>Ollas A. Ericsson.</i>
<i>E. Norman.</i>	<i>Johan Wahlgren.</i>	<i>A. Hansson</i> i Solberga.
<i>Sam. Söderberg.</i>	<i>S. M. Olsson.</i>	<i>A. F. Broström.</i>
<i>J. Persson.</i>	<i>W. Johansson.</i> Öija.	<i>E. Åkerlund.</i>
<i>Hjalmar Branting.</i>	<i>J. G. H. Fredholm.</i>	<i>Ivar Månsson.</i>
	<i>L. Gust. Broomé.</i>	

Jemväl undertecknade instämman i motionens syfte, men vilja dock redan nu hafva uttalat, att de påpekade stora bristerna i egostyckningslagen synas oss möjligen hafva större utsigter att blifva afhjelpa, derest yrkandet under 2:o här ofvan allenast på det sätt bifalles, att Riksdagen antingen nu sjelf antager de för detta ändamål erforderliga ändringar i lagen eller ock i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhåller om skyndsamt förslag till sådana ändringar. I detta afseende hänvisa vi till särskild motion.

<i>Ad. Wiklund.</i>	<i>Joh. Nilsson.</i>	<i>L. Dahlstedt.</i>
<i>J. A. Lundström.</i>	<i>N. Boström.</i>	<i>Nils Wallmark.</i>
<i>G. Kronlund.</i>	<i>C. Bergström.</i>	<i>C. J. Öberg.</i>